

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัย เรื่อง สภาพการดำเนินงานของครูประจำศูนย์บริการการศึกษาจากระบบและ การศึกษาตามอัธยาศัยในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการบริหาร
2. แนวคิดของการศึกษจากระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย
3. นโยบายสำนักงานส่งเสริมการศึกษจากระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
4. หลักการจัดการศึกษจากระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
5. นโยบายและจุดเน้นการดำเนินงาน สำนักงาน กศน. ประจำปีงบประมาณ

พ.ศ. 2556

6. การดำเนินงานตามภารกิจของครูการศึกษจากระบบ
7. บริบทศูนย์การศึกษจากระบบและศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ ในเขตภาค

ตะวันออกเฉียงเหนือ

8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 8.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 8.2 งานวิจัยต่างประเทศ

แนวคิดเกี่ยวกับการบริหาร

1. ความหมายของการบริหาร

สมยศ นาวิการ (2547 : 18) ให้ความหมายว่า การบริหาร คือ กระบวนการของ การวางแผนการจัดองค์กร การสั่งการ และการควบคุมกำลัง ความพยายามของสมาชิกของ องค์กรและใช้ทรัพยากรอื่น ๆ เพื่อความสำเร็จในเป้าหมายขององค์กรที่กำหนดไว้

ธงชัย สันติวงษ์ (2543 : 1) ได้ให้ความหมายของการบริหารว่า หมายถึง งานของ หัวหน้าหรือหัวหน้าหรือผู้นำที่จะต้องกระทำเพื่อให้กลุ่มต่าง ๆ ที่มีคนหมู่มากมาอยู่ร่วมกันและ

ร่วมกันทำงานเพื่อวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้จนสำเร็จผลโดยได้ประสิทธิภาพ หรือทำให้งานเสร็จลงได้โดยอาศัยคนอื่นเป็นผู้ทำให้เสร็จ

เสนาะ ตีเขาว์ (2544 : 1) ได้ให้ความหมายของการบริหารไว้ว่า หมายถึง การทำงานให้สำเร็จ โดยอาศัยคนอื่น หรืออีกความหมายหนึ่ง การบริหาร คือ กระบวนการทำงานกับคนและโดยอาศัยคน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การภายใต้สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง

ศิริอร ชันทรหัตถ์ (2549 : 2) ได้สรุปความหมายการบริหารว่า หมายถึง กิจกรรมที่บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ร่วมกันดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้ ซึ่งคำว่า การบริหารใช้ได้ทั้งการบริหารกิจการของรัฐบาลในส่วนที่เรียกว่า “รัฐกิจ” และการบริหารกิจการของเอกชนที่เรียกว่า “ธุรกิจ” ภาครัฐกิจ เช่น การบริหารกระทรวง ทบวงกรมต่างๆ และภาคธุรกิจ เช่น การบริหารธุรกิจของบริษัทห้างร้านหรือศูนย์การค้าต่างๆ เป็นต้น ซึ่งใช้รวมๆ กันว่า “การบริหาร” ส่วนคำว่า “การจัดการ” (Management) มุ่งใช้เฉพาะภาคธุรกิจเท่านั้น และมีความหมายคล้ายการบริหาร คือ หมายถึงกิจกรรมที่บุคคลตั้งแต่ 2 คน ขึ้นไปดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้

สรุปความหมายของ “การบริหาร” หมายถึง ศิลปหรือศาสตร์ของกระบวนการจัดการที่ประกอบไปด้วยกิจกรรมของกลุ่มบุคคลที่มีตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป และมีการใช้ทรัพยากรต่างๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ล่วงหน้าและมีการดำเนินงานภายใต้สภาพแวดล้อมที่มีเปลี่ยนแปลง เพื่อให้ผลลัพธ์ที่ได้มีประสิทธิภาพมากที่สุด

2. ความสำคัญของการบริหารสถานศึกษา หมายถึงว่า สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย โรงเรียน ศูนย์การศึกษาพิเศษ ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ศูนย์การเรียนชุมชน วิทยาลัย วิทยาลัยชุมชน สถาบันบันหรือสถานศึกษาที่เรียกชื่ออย่างอื่นของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่หรือมีวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติและตามประกาศกระทรวง (สำนักนายกรัฐมนตรี, 2545 : 23)

การบริหารโรงเรียนหรือสถานศึกษาซึ่งถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญของการพัฒนาประเทศโดยถือว่าเป็นภารกิจที่สำคัญของผู้บริหารสถานศึกษาอยู่ในขณะนี้และได้มีนักการศึกษาได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องการบริหารโรงเรียนหรือสถานศึกษาไว้ดังนี้

วิจิตร วรุตบางกูร (2523 : 15) เชื่อว่า การบริหารโรงเรียนเป็นกิจกรรมที่บุคคลหลายคนร่วมกันดำเนินการเพื่อให้การบริการทางการศึกษาแก่เยาวชนและผู้สนใจเพื่อให้เกิดการพัฒนาทางด้านความรู้ ความสามารถ ทักษะคติ ค่านิยม และคุณธรรมต่าง ๆ เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมและประเทศชาติ

สมศักดิ์ ศรีมาโนชน์ (2534 : 148) กล่าวว่า การบริหารโรงเรียน หมายถึง การที่ผู้บริหารใช้อำนาจ 2 ประการ คือ อำนาจหน้าที่ของตำแหน่ง (Formal Authority) โดยอาศัยกฎระเบียบ คำสั่ง และอำนาจของผู้ครองตำแหน่ง (Functional Authority) หรืออำนาจที่เกิดจากความดีงามที่มีในตัวจัดองค์ประกอบในการบริหารให้เกิดการประสานงานกัน เพื่อจัดการศึกษาในโรงเรียน

หวน พิณรุฬพันธ์ (2528 : 7) ให้ความหมายแตกต่างกันไปว่า การบริหารโรงเรียน คือ การดำเนินงานของกลุ่มคน เพื่อบริหารทางการศึกษาแก่สมาชิกในสังคมให้เป็นสมาชิกที่ดีและมีคุณภาพ ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของสมบูรณ พรรณาภพ (2521 : 42) ที่ว่าการบริหารโรงเรียนคือการดำเนินงานของกลุ่มคนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติหน้าที่ ความรับผิดชอบของโรงเรียนอันได้แก่ การบริหารทางการศึกษาแก่สมาชิกของสังคมให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์ (2549 : 2) ได้ให้ทัศนะว่า การบริหารโรงเรียนเป็นการอำนวยความสะดวกเพื่อการเรียนการสอน ซึ่งควรพิจารณาจากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน และควรคำนึงถึงความสะดวกที่ให้แก่ครู ในด้านอุปกรณ์เครื่องมือ และบรรยากาศสิ่งแวดล้อมในการเรียนการสอน

ก๊อด (Good. 1973 : 13) ได้สรุปว่า การบริหารโรงเรียนเป็นการอำนวยความสะดวก การดำเนินการเกี่ยวกับภาระหน้าที่ทั้งหมดของโรงเรียน โดยจะต้องคำนึงถึงผลสุดท้ายของการศึกษา เป็นหลักสำคัญ

เฉลิมชัย สมท่า (2547 : 6-7) กล่าวว่า การบริหารโรงเรียนเป็นกิจกรรมทางการศึกษาที่จะต้องทำอย่างเป็นกระบวนการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ (2548 : 6) กล่าวว่า การบริหารการศึกษา หมายถึง กิจกรรมต่างๆ ที่บุคคลหลายคนร่วมกันดำเนินการ เพื่อพัฒนาสมาชิกของสังคมในทุก ๆ ด้าน นับแต่บุคลิกภาพ ความรู้ ความสามารถ เจตคติ พฤติกรรม คุณธรรม เพื่อให้มีค่านิยมตรงกันกับ

ความต้องการของสังคมโดยกระบวนการต่าง ๆ ที่อาศัยควบคุมสิ่งแวดล้อมให้มีผลต่อบุคคล และอาศัยทรัพยากร ตลอดจนเทคนิคต่าง ๆ อย่างเหมาะสม เพื่อให้บุคคลพัฒนาไปตรงตาม เป้าหมายของสังคมที่ตนดำเนินชีวิตอยู่

จำเนียร พลหาญ (2554 : 3) กล่าวว่า การบริหารการศึกษา หมายถึง การที่บุคคล หลายคนร่วมมือกันดำเนินกิจกรรมเพื่อพัฒนาคนในสังคม โดยใช้ทรัพยากรทางบริหารอย่างมีประสิทธิภาพจากทุกภาคส่วนของสังคม เพื่อให้คนในสังคมเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมและ สามารถดำรงชีวิตร่วมกันอย่างมีความสุข

บุญชม ศรีสะอาด และสุริทอง ศรีสะอาด (2554 : 12) กล่าวว่า การบริหาร การศึกษาเป็นกระบวนการและกิจกรรมที่ผู้บริหารขององค์กรทางการศึกษาใช้ภาวะผู้นำในการ ระดมทรัพยากรทางการศึกษา การพัฒนาองค์การทางการศึกษา และสมาชิกของสังคม ให้ ได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ มีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา มีความรู้ความสามารถในการเรียนรู้ การประกอบอาชีพ และเป็นคนดีของสังคมตามเป้าหมาย และนโยบายของประเทศ

สรุปได้ว่า การบริหารสถานศึกษา คือ กระบวนการต่าง ๆ ในการดำเนินงานของกลุ่มคนหรือผู้บริหาร เพื่อให้การบริการทางการศึกษาแก่สมาชิกในสังคม ให้บรรลุวัตถุประสงค์ ตามที่กำหนดไว้ สถานศึกษาจะประสบผลสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อผู้บริหารมีลักษณะ มีความสามารถ ทางการบริหาร เปลี่ยนวิธีคิด วิธีการทำงาน เป็นผู้นำทางความคิด การแก้ปัญหา การตัดสินใจ การจูงใจการจัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อให้บุคลากรร่วมมือกันพัฒนาคุณภาพของงานภายใน สถานศึกษา การบริหารสถานศึกษาแม้จะอยู่ในหน่วยงานที่ไม่ใหญ่โตนัก แต่ลักษณะของงานมี ขอบเขตกว้างขวาง และมีการจัดแบ่งหมวดหมู่ของการบริหารตามลักษณะของงานที่ผู้บริหาร สถานศึกษาจะต้องทำ

3. ความหมายของทฤษฎี ทางการบริหารและวิวัฒนาการการบริหารการศึกษา

ทฤษฎี หมายถึง แนวความคิดหรือความเชื่อที่เกิดขึ้นอย่างมีหลักเกณฑ์มีการ ทดสอบและการสังเกตจนเป็นที่แน่ใจ ทฤษฎีเป็น เซต (Set) ของมโนทัศน์ที่เชื่อมโยงซึ่งกัน และกัน เป็นข้อสรุปอย่างกว้างที่พรรณนาและอธิบายพฤติกรรมกรรมการบริหารองค์กรการทาง ศึกษา อย่างเป็นระบบ ถ้าทฤษฎีได้รับการพิสูจน์บ่อย ๆ ก็จะกลายเป็นกฎเกณฑ์ ทฤษฎีเป็น แนวความคิดที่มีเหตุผลและสามารถนำไปประยุกต์ และปฏิบัติได้ ทฤษฎีมีบทบาทในการให้ คำอธิบายเกี่ยวกับปรากฏทั่วไปและชี้แนะการวิจัย

ระยะที่ 1 ระหว่าง ค.ศ. 1887 – 1945 (ภาวिका ธาราศรีสุทธิ. 2542 : 10)

ยุคนักทฤษฎีการบริหารสมัยดั้งเดิม (The Classical Organization Theory) แบ่งย่อยเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มการจัดการเชิงวิทยาศาสตร์ของ ฟรีดเดอร์เรคท์ (Frederick Taylor. 2002 : 789) (Scientific Management) ความมุ่งหมายสูงสุดของแนวคิดเชิงวิทยาศาสตร์ คือ การจัดการบริหารธุรกิจหรือโรงงานให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด เทย์เลอร์ (Taylor. 2002 : 789) มองคนงานแต่ละคนเปรียบเสมือนเครื่องจักรที่สามารถปรับปรุงเพื่อเพิ่มผลผลิตขององค์กรได้ เจ้าของตำรับ “The One Best Way” คือ ประสิทธิภาพของการทำงานสูงสุดจะเกิดขึ้นได้ ต้องขึ้นอยู่กับสิ่งสำคัญ 3 อย่างคือ

1.1 เลือกคนที่มีความสามารถสูงสุด (Selection)

1.2 ฝึกอบรมคนงานให้ถูกวิธี (Training)

1.3 หาสิ่งจูงใจให้เกิดกำลังใจในการทำงาน (Motivation)

เทย์เลอร์ (Taylor. 2002 : 789) ก็คือผลผลิตของยุคอุตสาหกรรมในงานวิจัยเรื่อง “Time and Motion Studies” เวลาและการเคลื่อนไหว เชื่อว่ามีวิธีการทางวิทยาศาสตร์ที่จะบรรลุวัตถุประสงค์เพียงวิธีเดียวที่ดีที่สุด เขาเชื่อในวิธีแบ่งงานกันทำ ผู้ปฏิบัติระดับล่างต้องรับผิดชอบต่อระดับบน เทย์เลอร์ (Taylor. 2002 : 789) เสนอระบบการจ้างงาน (จ่ายเงิน) บนพื้นฐานการสร้างแรงจูงใจ สรุปหลักวิทยาศาสตร์ของ เทย์เลอร์ (Taylor. 2002 : 789) สรุปง่าย ๆ ประกอบด้วย 3 หลักการดังนี้

1. การแบ่งงาน (Division of Labors)

2. การควบคุมดูแลบังคับบัญชาตามสายงาน (Hierarchy)

3. การจ่ายค่าจ้างเพื่อสร้างแรงจูงใจ (Incentive payment)

2. กลุ่มการบริหารจัดการ (Administration Management) หรือ ทฤษฎีบริหารองค์การอย่างเป็นทางการ (Formal Organization Theory) ของ ฟายอล (Fayol. 1923 : 245) บิดาของทฤษฎีการปฏิบัติการและการจัดการตามหลักบริหาร ทั้ง ฟายอล (Fayol. 1923 : 245) และเทย์เลอร์ (Taylor. 2002 : 789) จะเน้นตัวบุคคลปฏิบัติงาน + วิธีการทำงาน ได้ประสิทธิภาพและประสิทธิผลแต่ก็ไม่มองด้าน “จิตวิทยา” (ภาวिका ธาราศรีสุทธิ. 2548 : 17) และ Fayol ได้เสนอแนวคิดในเรื่องหลักเกี่ยวกับการบริหารทั่วไป 14 ประการ แต่ลักษณะที่สำคัญ มีดังนี้

2.1 หลักการทำงานเฉพาะทาง (Specialization) คือ การแบ่งงานให้เกิดความชำนาญเฉพาะทาง

2.2 หลักสายบังคับบัญชา เริ่มจากบังคับบัญชาสูงสุดสู่ระดับต่ำสุด

2.3 หลักเอกภาพของบังคับบัญชา (Unity of Command)

2.4 หลักขอบข่ายของการควบคุมดูแล (Span of Control) ผู้ดูแลหนึ่งคนต่อ 6 คน ที่จะอยู่ใต้การดูแลจึงจะเหมาะสมและมีประสิทธิภาพที่สุด

2.5 การสื่อสารแนวตั้ง (Vertical Communication) การสื่อสาร โดยตรงจาก เบื้องบนสู่เบื้องล่าง

2.6 หลักการแบ่งระดับการบังคับบัญชาให้น้อยที่สุด คือ ไม่ควรมีสายบังคับบัญชาที่ยาว หลายระดับมากเกินไป

2.7 หลักการแบ่งความรับผิดชอบระหว่างสายบังคับบัญชา และสายเสนาธิการ (Line and Staff Division)

3. ทฤษฎีบริหารองค์การในระบบราชการ (Bureaucracy) มาจากแนวคิดของ แม็ค เวเบอร์ (Max Weber. 1969 : 104) ที่กล่าวถึงหลักการบริหารราชการประกอบด้วย

3.1 หลักของฐานอำนาจจากกฎหมาย

3.2 การแบ่งหน้าที่และความรับผิดชอบ ที่ต้องยึดระเบียบกฎเกณฑ์

3.3 การแบ่งงานตามความชำนาญการเฉพาะทาง

3.4 การแบ่งงานไม่เกี่ยวกับผลประโยชน์ส่วนตัว

3.5 มีระบบความมั่นคงในอาชีพ

จะอย่างไรก็ตามระบบราชการก็มีทั้งข้อดีและข้อเสีย ซึ่งในด้าน ข้อเสีย คือ สายบังคับบัญช้ายาวการทำงานต้องอ้างอิงกฎระเบียบ จึงชักช้าไม่ทันการแก้ไขปัญหาในปัจจุบัน เรียกว่า ระบบ “Red tape” ในด้านข้อดี คือ ยึดประโยชน์สาธารณะเป็นหลัก การบังคับบัญชา การเลื่อนขั้นตำแหน่งที่มีระบบระเบียบ แต่ในปัจจุบันระบบราชการกำลังถูกแทรกแซงทางการเมืองและทางเศรษฐกิจ ทำให้เริ่มมีปัญหา

ระยะที่ 2 ระหว่าง ค.ศ. 1945 – 1958 (ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ. 2548 : 10) ยุคทฤษฎีมนุษยสัมพันธ์ (Human Relation) ฟอลเลท (Follet. 1951 : 79) ได้นำเอาจิตวิทยามาใช้และได้เสนอการแก้ปัญหาความขัดแย้ง (Conflict) ไว้ 3 แนวทาง ดังนี้

1. Domination คือ ใช้อำนาจอีกฝ่ายสยบลง คือให้อีกฝ่ายแพ้ให้ได้ ไม่ดีนัก
2. Compromise คือ คนละครึ่งทาง เพื่อให้เหตุการณ์สงบโดยประนีประนอม
3. Integration คือ การหาแนวทางที่ไม่มีใครเสียหน้า ได้ประโยชน์ทั้ง 2 ทาง

(ชนะ ชนะ) นอกจากนี้ การให้ทัศนะน่าฟังว่า “การเกิดความขัดแย้งในหน่วยงานเป็นความบกพร่องของการบริหาร” (ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ. 2548 : 25)

การวิจัยหรือการทดลอง Hawthon Experiment (1851 : 100) ที่ Mayo (1932 : 99) กับคณะทำการวิจัยเริ่มที่ข้อสมมติฐานว่าสิ่งแวดล้อมมีผลต่อประสิทธิภาพการทำงานของคนงาน มีการค้นพบจากการทดลองคือมีการสร้างกลุ่มแบบไม่เป็นทางการ ในองค์กร ทำให้เกิดแนวความคิดใหม่ที่ว่า ความสัมพันธ์ของมนุษย์ มีความสำคัญมาก ซึ่งผลการศึกษาดทดลองของเมโยและคณะ สรุปได้ดังนี้

1. คนเป็นสิ่งมีชีวิต จิตใจ ขวัญ กำลังใจ และความพึงพอใจเป็นเรื่องสำคัญในการทำงาน
2. เงินไม่ใช่ สิ่งล่อใจที่สำคัญแต่เพียงอย่างเดียว รางวัลทางจิตใจมีผลต่อการจูงใจในการทำงานไม่น้อยกว่าเงิน
3. การทำงานขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมทางสังคมมากกว่าสภาพแวดล้อมทางกายภาพคับที่อยู่ที่คับใจอยู่ยาก

ข้อคิดที่สำคัญ การตอบสนองของคน ด้านความต้องการศักดิ์ศรี การยกย่อง จะส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการทำงานจากแนวคิด “มนุษย์สัมพันธ์”*

ระยะที่ 3 ตั้งแต่ ค.ศ. 1958 – ปัจจุบัน (ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ. 2548 : 11) ยุคการใช้ทฤษฎีการบริหาร (Administrative Theory) หรือการศึกษาเชิงพฤติกรรมศาสตร์ (Behavioral Science Approach) ยึดหลักระบบงาน + ความสัมพันธ์ของคน + พฤติกรรมขององค์กร ซึ่งมีแนวคิด หลักการ ทฤษฎีที่หลาย ๆ คน ได้แสดงไว้ดังต่อไปนี้

1. Chester I Barnard (1972 : 120) เขียนหนังสือชื่อ The Function of The Executive ที่กล่าวถึงงาน ในหน้าที่ของผู้บริหาร โดยให้ความสำคัญต่อบุคคลระบบของความร่วมมีขององค์กร และเป้าหมายขององค์กร กับความต้องการของบุคคลในองค์กรต้องสมดุลกัน
2. ทฤษฎีของ Maslow (1960 : 208) ว่าด้วยการจัดอันดับขั้นของความต้องการของมนุษย์ (Maslow – Hierarchy of Needs) เป็นเรื่องแรงจูงใจแบ่งความต้องการของมนุษย์ ตั้งแต่ความต้องการด้านกายภาพ ความต้องการด้านความปลอดภัยความต้องการด้านสังคม ความต้องการด้านการเคารพ – นับถือ และประการสุดท้าย คือ การบรรลุศักยภาพของตนเอง (Self Actualization) คือมีโอกาสได้พัฒนาตนเองถึงขั้นสูงสุดจากการทำงาน แต่ความต้องการเหล่านั้นต้องได้รับการสนองตอบตามลำดับขั้น

3. ทฤษฎี X ทฤษฎี Y ของ Douglas MC Gregor Theory X, Theory Y (1960 : 109) เขาได้เสนอแนวความคิดการบริหารอยู่บนพื้นฐานของข้อสมมติฐานเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ต่างกัน

ทฤษฎี X (The Traditional View of Direction and Control) ทฤษฎีนี้เกิดข้อสมมติฐานดังนี้

1. คนไม่ชอบทำงาน และหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบ
2. คนไม่ทะเยอทะยาน และไม่คิดริเริ่ม ชอบให้การสั่ง
3. คนเห็นแก่ตนเองมากกว่าองค์กร
4. คนมักต่อต้านการเปลี่ยนแปลง
5. คนมักโกง และหลอกง่าย

ผลการมองธรรมชาติของมนุษย์เช่นนี้ การบริหารจัดการจึงเน้นการใช้เงิน วัตถุ เป็นเครื่องล่อใจ เน้นการควบคุม การสั่งการ เป็นต้น

ทฤษฎี Y (The Integration of Individual and Organization Goal) ทฤษฎีข้อนี้เกิดจากข้อสมมติฐานดังนี้

1. คนจะให้ความร่วมมือ สนับสนุน รับผิดชอบ ขยัน
2. คนไม่เกียจคร้านและไว้วางใจได้
3. คนมีความคิดริเริ่มทำงานถ้าได้รับการจูงใจอย่างถูกต้อง
4. คนมักจะพัฒนาวิธีการทำงาน และพัฒนาตนเองอยู่เสมอ

ผู้บังคับบัญชาจะไม่ควบคุมผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างเข้มงวด แต่จะส่งเสริมให้รู้จักควบคุมตนเองหรือของกลุ่มมากขึ้น ต้องให้เกียรติซึ่งกันและกันจากความเชื่อที่แตกต่างกัน ทำให้เกิดระบบการบริหารที่แตกต่างกันระหว่างระบบที่เน้นการควบคุมกับระบบที่ค่อนข้างให้อิสระภาพ

4. Ouchi (1991 : 178 – 197) ชาวญี่ปุ่นได้เสนอ ทฤษฎี Z (Z Theory) William G. Ouchi. (1991 : 178 – 197) ศาสตราจารย์แห่งมหาวิทยาลัย UCLA (U of California Los Angeles) ทฤษฎีนี้รวมเอาหลักการของทฤษฎี X , Y เข้าด้วยกัน แนวความคิดก็คือ องค์กรต้องมีหลักเกณฑ์ที่ควบคุมมนุษย์แต่มนุษย์ก็รักความเป็นอิสระ และมีความต้องการหน้าที่ของผู้บริหารจึงต้องปรับเป้าหมายขององค์กรให้สอดคล้องกับเป้าหมายของบุคคลในองค์กร สรุปรูปเพื่อออมชอมสองทฤษฎี มีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ประการคือ

- 4.1 การทำให้ปรัชญาที่กำหนดไว้บรรลุ
- 4.2 การพัฒนาผู้ได้บังคับบัญชาให้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ
- 4.3 การให้ความไว้วางใจแก่ผู้ได้บังคับบัญชา
- 4.4 การให้ผู้ได้บังคับบัญชามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

แนวคิดของการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

1. ความหมาย

1.1 การศึกษานอกระบบ หรือบางครั้งเรียก การศึกษานอกระบบโรงเรียน หรือ การศึกษานอกโรงเรียน พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่2) พ.ศ. 2545 ได้อธิบายว่า การศึกษานอกระบบเป็นการศึกษาที่ยืดหยุ่นในการกำหนด จุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตร จะต้องมีความเหมาะสม สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม

พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 ได้ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบว่า เป็นกิจกรรมการศึกษาที่มีกลุ่มเป้าหมาย ผู้รับบริการและวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ที่ชัดเจน มีรูปแบบ หลักสูตร วิธีการจัดและระยะเวลา เรียนหรือฝึกอบรมที่ยืดหยุ่น และหลากหลายตามสภาพความต้องการ และศักยภาพในการเรียนรู้ ของกลุ่มเป้าหมายนั้น และมีวิธีการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ที่มีมาตรฐานเพื่อรับคุณวุฒิทางการศึกษาหรือเพื่อวัดระดับผลการเรียนรู้

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (ม.ป.ป. : 24-28) ได้สรุปความหมายของการศึกษานอกระบบว่า เป็นกระบวนการจัดการศึกษาให้ผู้พลาดโอกาสเรียนจากระบบการศึกษาปกติ หรือผู้ต้องการพัฒนาตนเอง ได้รับการเรียนรู้โดยเน้นการเพิ่มศักยภาพของผู้เรียน ตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติตามพระราชบัญญัติแห่ง รัฐธรรมนูญ ที่จะส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนทุกคน ได้รับ โอกาสทางการศึกษาขั้น พื้นฐานตามสิทธิ มนุษยชนที่ทุกคนพึง ได้รับ

วรรัตน์ อภินันท์กุล (2551 : 172) ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบว่า หมายถึง การศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาหลักสูตร ต้องมีความเหมาะสม สอดคล้องกับสภาพปัญหา และความต้องการของ

บุคคลแต่ละกลุ่ม

อาชัญญา รัตนอุบล (2551 : 121) ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบว่า หมายถึงกิจกรรมทางการศึกษาและมวลประสบการณ์ ความรู้ใด ๆ ก็ตามที่จัดขึ้นโดยบุคคล หน่วยงานและสถาบันต่าง ๆ ในสังคม โดยมุ่งจัดขึ้นนอกเหนือไปจากการศึกษาในระบบ โรงเรียนภาคปกติเพื่อพัฒนาความรู้ ความสามารถ ทักษะ และทัศนคติที่พึงประสงค์ ของกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ โดยยึดหลักการที่ว่า เป็นการสนองความต้องการ ความสนใจ และแก้ปัญหาให้แก่กลุ่มเป้าหมายนั้น

สมบัติ สุวรรณพิทักษ์ (2551 : 196-197) ได้สรุปความหมายของการศึกษานอกระบบ ว่าหมายถึง มวลความรู้ประสบการณ์ และกิจกรรมทางการศึกษา ทุกรูปแบบที่จัดให้บริการแก่ประชาชนทุกเพศ ทุกวัย ซึ่งอาจจะเป็เด็กก่อนวัยเรียน เด็กในวัยเรียน ซึ่งได้ศึกษาในโรงเรียนระดับหนึ่ง แต่ไม่มีโอกาสได้ศึกษาต่อ หรืออาจจะเป็นผู้ใหญ่วัยทำงาน หรือผู้สูงอายุที่พลาดโอกาสศึกษาเล่าเรียนเมื่ออยู่ในวัยเรียนด้วยสาเหตุต่าง ๆ การศึกษาดังกล่าวนี้จัดให้ประชาชนทุกเพศทุกวัย ไม่มีการจำกัดพื้นฐานการศึกษา อาชีพ ประสบการณ์ หรือความสนใจ โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะให้ผู้เรียนได้รับความรู้ทั้งในด้านที่จะเป็นพื้นฐานแก่การดำรงชีวิต การอ่านการเขียน การคิดคำนวณเบื้องต้น ความรู้ด้านทักษะ การประกอบอาชีพ ตลอดจนความรู้ และข่าวสารข้อมูลที่เป็นปัจจุบันในด้านต่าง ๆ เพื่อเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต และปรับตัวเข้ากับสภาพสังคมสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาได้อย่างเหมาะสม

สุมาลี สังข์ศรี (2551 : 7) ได้ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบว่า หมายถึง ประสบการณ์และกิจกรรมทางการศึกษาทุกรูปแบบที่จัดให้แก่ประชาชนที่อยู่นอกระบบโรงเรียนทั้งหมด ซึ่งครอบคลุมตั้งแต่ประชากรก่อนวัยเรียน แต่พลาดโอกาสเข้าศึกษาในระดับต่าง ๆ และประชากรที่มีอายุพ้นวัยเรียน ในระบบโรงเรียนไปแล้วที่ต้องการความรู้เพิ่มเติม เช่น ประชากรวัยแรงงาน จนถึงผู้สูงอายุ โดยไม่จำกัดวัย เพศ พื้นฐานการศึกษา อาชีพ ประสบการณ์ และความสนใจ ฯลฯ โดยมุ่งหวังให้ผู้เรียนได้รับความรู้ทั้งในด้านความรู้ที่เป็นพื้นฐานแก่การดำรงชีวิตการอ่าน การเขียน ความรู้ทางด้านทักษะอาชีพ และข่าวสารข้อมูลที่เป็นปัจจุบันในเรื่องต่าง ๆ เพื่อเป็นพื้นฐานการดำรงชีวิตและปรับตัวเข้ากับสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสม การศึกษาประเภทนี้มีความยืดหยุ่นในเรื่องระบบ ระเบียบ กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็ในด้านอายุของผู้เรียน สถานที่เรียน ผู้เรียนสามารถเข้าเรียนได้เมื่อมีความพร้อม หยุดเรียนได้เมื่อมีความจำเป็น และกลับมาเรียนใหม่ได้เมื่อต้องการ เป็นการศึกษาที่จัดขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียน และสอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นและสังคม หน่วยงานที่รับผิดชอบจัด

การศึกษาประเภทนี้ ไม่จำกัดเฉพาะสถาบันการศึกษา อาจเป็นหน่วยงานอื่น ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน

สรุปว่า การศึกษานอกระบบ หมายถึงการศึกษาที่จัดให้กับประชาชนทุกเพศทุกวัย ไม่จำกัดพื้นฐานการศึกษา อาชีพ ประสบการณ์ หรือความสนใจ โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะให้ผู้เรียนได้รับความรู้พื้นฐาน ทักษะในการประกอบอาชีพและทักษะที่จำเป็นในการดำรงชีวิต เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในรูปแบบ วิธีจัด ระยะเวลา และการวัดการประเมินผล โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับวิถีชีวิตและความต้องการของผู้เรียน

1.2 การศึกษาตามอัธยาศัย พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้อธิบายถึงการศึกษาตามอัธยาศัยว่าเป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อม โอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อ หรือ แหล่งความรู้อื่น ๆ

พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 ได้ให้ความหมายของการศึกษาตามอัธยาศัยว่า เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ในวิถีชีวิตประจำวันของบุคคลซึ่งบุคคลสามารถเลือกที่จะเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ตามความสนใจ ความต้องการ โอกาส ความพร้อม และศักยภาพในการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล

ปฐม นิคมานนท์ (2538 : 112) ได้กล่าวว่า การศึกษาตามอัธยาศัยเป็นกระบวนการตลอดชีวิต ซึ่งบุคคล ได้เสริมสร้างเจตคติ ค่านิยม ทักษะ และความรู้ต่างๆ ในสภาพแวดล้อม เช่น การเรียนรู้จากครอบครัว เพื่อนบ้าน จากการทำงาน การเล่น จากตลาด ร้านค้า ห้องสมุด ตลอดจนการเรียนรู้จากสื่อมวลชนต่างๆ

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2544 : 112) ได้ให้ความหมายของการศึกษาตามอัธยาศัยว่า เป็นการศึกษาที่เกิดขึ้นตามวิถีชีวิตที่เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์จากการทำงาน จากบุคคลจากครอบครัว จากสื่อ จากชุมชน จากแหล่งความรู้ต่าง ๆ เพื่อเพิ่มพูนความรู้และทักษะ ความบันเทิง และการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยมีลักษณะที่สำคัญคือ ไม่มีหลักสูตร ไม่มีเวลาเรียนที่แน่นอน ไม่จำกัดอายุ ไม่มีการลงทะเบียน และไม่มีการสอบ ไม่มีการรับประกาศนียบัตร ไม่มีสถานที่เรียนที่แน่นอน เรียนที่ไหนก็ได้ ไม่จำกัดเวลาเรียน โดยสามารถเรียนได้ตลอดเวลา และเกิดขึ้นทุกช่วงวัยตลอดชีวิต

สุนทร สุนันท์ชัย (2544 : 33) ได้ให้ความหมายของการศึกษาตามอัธยาศัยว่า เป็นการศึกษาที่ได้รับความรู้ ทักษะ เจตคติ จากประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน จากครอบครัว จากชุมชน จากการทำงาน จากสภาพแวดล้อม จากการเล่น จากห้องสมุด สื่อมวลชน และอื่น ๆ

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (2551 : 28) ได้สรุปความหมายของการศึกษาตามอัธยาศัยว่าเป็นการเรียนรู้ตามวิถีชีวิต เกิดขึ้นได้ทุกที่ ทุกเวลาทุกสถานที่ และทุกช่วงวัยของชีวิต ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อมและโอกาส โดยศึกษาจากประสบการณ์ การทำงาน สภาพแวดล้อม และแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ เป็นการเรียนรู้เพื่อเพิ่มพูนความรู้ เจตคติ ทักษะ ความบันเทิง และพัฒนาคุณภาพชีวิต

สมบัติ สุวรรณพิทักษ์ (2551 : 203) ได้ให้คำนิยามของการศึกษาตามอัธยาศัยว่าเป็นการเรียนรู้จากการเรียนรู้ที่หลากหลาย เช่น ครอบครัว การทำงาน บุคคลต่าง ๆ สื่อมวลชน จากแหล่งการเรียนรู้และจากการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยเป็นการเรียนรู้ที่ไม่มีข้อกำหนดด้านเวลา สถานที่ และช่วงเวลา

สรุปได้ว่า การศึกษาตามอัธยาศัย หมายถึง การศึกษาที่เกิดขึ้นตามวิถีชีวิตที่ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง ตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อมและโอกาส โดยศึกษาจากประสบการณ์ การทำงาน บุคคล ครอบครัว สื่อมวลชน ชุมชน แหล่งความรู้ต่าง ๆ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ และพัฒนาคุณภาพชีวิตเป็นการศึกษาที่ไม่มีหลักสูตร ไม่มีเวลาเรียนที่แน่นอน ไม่จำกัดอายุ ไม่มีการวัดการประเมินผลที่เป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษา สามารถเรียนได้ตลอดเวลาและช่วงวัยของชีวิต

2. กิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในปัจจุบัน

กิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในยุคปัจจุบัน มีนักวิชาการและผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษา กล่าวไว้ ดังนี้

สมาลี สังข์ศรี (2551 : 9-11) กล่าวว่า กิจกรรมการศึกษานอกระบบที่มีอยู่ในปัจจุบันสามารถจำแนกได้เป็น 3 กลุ่มหลัก ดังต่อไปนี้

1. การศึกษานอกระบบประเภทการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อกลุ่มเป้าหมายมีความรู้พื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต ได้แก่ ความรู้ในการอ่าน เขียน การคำนวณเบื้องต้น การติดต่อสื่อสาร ความรู้ด้านสังคมสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะพื้นฐานการดำรงชีวิต หรือการศึกษาต่อ กิจกรรมในกลุ่มนี้ ได้แก่ การสอนอ่าน เขียน มีทั้งการสอนอ่านเขียน สำหรับประชาชนทั่วไป สำหรับชาวไทยภูเขา สำหรับประชาชนชาวไทยมุสลิมใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ และ การศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และ มัธยมศึกษาซึ่งเทียบเท่าการศึกษาในระบบโรงเรียนระดับชั้นประถม มัธยมศึกษา และมัธยมศึกษา

2. การศึกษานอกระบบประเภทการให้ความรู้ และทักษะอาชีพ เป็นการให้ความรู้ทางด้านวิชาชีพสาขาต่าง ๆ เพื่อจะนำความรู้มาปรับปรุงอาชีพที่ประกอบอยู่ หรือสร้างอาชีพใหม่ เพื่อเพิ่มพูนรายได้ วิชาชีพที่เปิดสอนมีมากมาย หลายสาขา ทั้งด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรม คหกรรม ศิลปกรรม หัตถกรรม พาณิชยกรรม เช่น ช่างไฟฟ้า ช่างซ่อมวิทยุ-โทรทัศน์ ช่างแอร์พัมพ์ดีด คอมพิวเตอร์ ช่างยนต์ ตัดเย็บเสื้อผ้า อาหาร ขนม การเลี้ยงปลา การทำนาถุ้ง การทำเครื่องจักรสาน ฯลฯ การฝึกอบรมวิชาชีพนี้จัดโดยหลายหน่วยงาน ทั้งภาครัฐ เอกชน สมาคม มูลนิธิตัวอย่างกิจกรรมฝึกอาชีพบางกิจกรรม ได้แก่ การฝึกอาชีพระยะสั้น เป็นการให้ความรู้ ทักษะวิชาชีพเบื้องต้น หรือให้ทักษะขั้นพื้นฐานในวิชาชีพสาขาต่าง ๆ การฝึกอาชีพแบบกลุ่ม สนใจ โดยประชาชนที่มีความสนใจอาชีพเดียวกันสามารถรวมตัวกันได้ การฝึกอาชีพหลักสูตร ประกาศนียบัตรอาชีพ (ป.อ.) เป็นการให้โอกาสแก่เยาวชนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 แล้วไม่ได้ศึกษาต่อ ได้ศึกษาวิชาชีพสามัญควบคู่ไปกับการฝึกอาชีพในท้องถิ่น และการฝึกวิชาชีพหลักสูตร ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) จัดสำหรับผู้ที่จบมัธยมศึกษาปีที่ 3 แล้วไม่มีโอกาสศึกษาต่อ ให้ศึกษาทั้งวิชาสามัญและฝึกอาชีพ หรืออาจนำอาชีพที่ประกอบอยู่มาเทียบโอนได้ เมื่อจบแล้วได้ วุฒิ ปวช.

3. การศึกษานอกระบบประเภทให้ความรู้ทั่วไป และข่าวสารข้อมูลที่เป็นปัจจุบัน เป็นการให้ความรู้ และข้อมูลข่าวสารที่มีประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต ได้แก่ ความรู้ด้าน สุขภาพ กฎหมาย ศาสนา สิ่งแวดล้อม การเมือง เศรษฐกิจ ฯลฯ กิจกรรมในกลุ่มนี้ ได้แก่ การเชิญวิทยากรมาให้ความรู้ การให้ความรู้ ข่าวสารผ่านสื่อประเภทต่าง ๆ การจัดตั้งที่อ่าน หนังสือประจำหมู่บ้าน ห้องสมุดประชาชน ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน และ การจัดตั้งแหล่งความรู้ใน ลักษณะต่าง ๆ

สมบัติ สุวรรณพิทักษ์ (2551 : 198-200) ได้กล่าวว่า ปัจจุบันกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนจัดให้แก่กลุ่มเป้าหมายผู้อยู่นอกโรงเรียนทุกเพศ ทุกวัย หรือทุกกลุ่มอายุ มี กิจกรรม 4 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ การศึกษาพื้นฐาน การศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ การพัฒนาทักษะชีวิต และการพัฒนาชุมชนและสังคมที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต หน่วยงานผู้จัดกิจกรรมมี หลากหลายทั้งหน่วยงานของรัฐ เอกชน และองค์กรชุมชน และสถาบันทางสังคม

ชัยยศ อิ่มสุวรรณ์ และคณะ (2544 : 98) ได้กล่าวถึง สภาพการดำเนินงานการศึกษา นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยว่า ประเภทของกิจกรรมการศึกษานอกระบบสามารถ สรุปลงได้เป็น 3 กลุ่ม หรือ 3 ประเภทใหญ่ ๆ ดังนี้

1. การศึกษานอกระบบประเภทความรู้พื้นฐาน กิจกรรมในกลุ่มนี้เน้นกิจกรรมที่จัดเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายมีความรู้ความสามารถในการอ่าน-เขียน มีความรู้ในการคิดคำนวณ รู้เรื่องราวที่จำเป็น และเกี่ยวข้องกับสภาพความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวัน สภาพแวดล้อม สังคม ประเพณี และวัฒนธรรม อันจะเป็นความรู้พื้นฐานในการดำรงชีวิต หรือจะพัฒนาความรู้ในระดับสูงขึ้นไป ตัวอย่างกิจกรรมในกลุ่มนี้ได้แก่ การสอนอ่าน - เขียน โครงการณรงค์เพื่อการรู้หนังสือ การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ การศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญเทียบเท่าระดับชั้น ประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมการฝึกอบรมประชาชนในชนบท การจัดฝึกอบรมประชาชนในชนบทคำนึงถึงความต้องการและความสอดคล้องกับสภาพปัญหาของประชาชน การฝึกอบรมได้จัดให้กลับกลุ่มต่าง ๆ เช่น กลุ่มเกษตรกร กลุ่มที่ประกอบอาชีพทางการช่างและค้าขาย และกลุ่มที่ทำงานด้านบริการ หรือกลุ่มผู้นำชุมชน เนื้อหาที่อบรมก็สอดคล้องกับกลุ่ม เช่น ฝึกอบรมกลุ่มแม่บ้านในโครงการพัฒนาครอบครัว การอบรมเยาวชนในเรื่องอาชีพหรือการพัฒนาทักษะชีวิต การฝึกอบรมกลุ่มผู้นำชุมชนในเรื่องการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน การจัดทำเวทีประชาคม การสร้างภาวะผู้นำในชุมชน หรือการจัดทำโครงการหมู่บ้านปลอดยาเสพติด เป็นต้น

2. การศึกษานอกระบบประเภทให้ความรู้ และทักษะอาชีพ กิจกรรมในกลุ่มนี้ได้แก่ การฝึกอาชีพระยะสั้นการฝึกอาชีพแบบกลุ่มสนใจ จัดขึ้นเพื่อให้ความรู้ให้การอบรมด้านวิชาชีพต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน เกี่ยวกับอาชีพในท้องถิ่น อาชีพที่เพิ่มพูนรายได้ ทั้งนี้ มีจุดมุ่งหมายที่จะให้กลุ่มเป้าหมายได้มีความรู้ มีทักษะในวิชาชีพเฉพาะอย่าง เพื่อจะนำมาปรับปรุงอาชีพของตน หรือสร้างอาชีพใหม่เพื่อเพิ่มพูนรายได้ ตัวอย่างกิจกรรมในกลุ่มนี้ได้แก่ ช่างซ่อมวิทยุ โทรทัศน์ ช่างไฟฟ้า ช่างซ่อมเครื่องยนต์ ตัดเย็บเสื้อผ้า อาหารขนม ช่างฝีมือ พิมพ์ดีด การเลี้ยงไก่พื้นบ้าน การปลูกพืชหมุนเวียน การทอผ้า การทำเครื่องจักรสาน ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีการให้การศึกษตามหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ป.อ.) การให้การศึกษาด้านวิชาชีพตามหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.)

3. การศึกษานอกระบบประเภทความรู้ทั่วไปและข้อมูลข่าวสารที่เป็นปัจจุบัน เพื่อให้ความรู้ ข่าวสาร ที่ทันต่อเหตุการณ์ เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน สามารถนำมาปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ และการดำเนินชีวิต ตลอดจนพัฒนาคุณภาพชีวิต พัฒนาชุมชน และสังคมต่อไป

ส่วนการศึกษาตามอัธยาศัย สามารถแบ่งเป็นประเภทตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. การศึกษาตามอัธยาศัยในวิถีชีวิต มีลักษณะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ แม้มีการจัดกระทำก็มีไว้เพื่อการศึกษาโดยตรง ได้แก่ ครอบครัว สภาพแวดล้อมรอบตัว สังคม ชุมชน สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และอื่น ๆ

2. การศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต เป็นการจัดกระทำโดยองค์กร สถาบัน เพื่อจุดประสงค์ทางการศึกษาทั้งโดยตรงและทางอ้อม ได้แก่ งานและโปรแกรมเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตในโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษา แหล่งความรู้ในชุมชน เช่น ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่น ศาสนสถาน และแหล่งศิลปวัฒนธรรม เช่น วัด โบสถ์ สุเหร่า หอศิลปะ อุทยานประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต เช่น ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ต่างๆ ศูนย์วิทยาศาสตร์ อุทยานการศึกษา พิพิธภัณฑ์เด็ก ศูนย์ข้อมูลต่างๆ สื่อมวลชน สื่อโทรคมนาคม สื่อสารสนเทศ แหล่งนันทนาการ และสนามเด็กเล่น สนาม หรือศูนย์กีฬา สวนสาธารณะ สวนสมุนไพร อุทยานมัจฉา สวนผีเสื้อ แหล่งท่องเที่ยวต่างๆ หน่วยงานบริการของรัฐ เช่น หน่วยงานของกรมพัฒนาชุมชน กรมประชาสัมพันธ์ กรมการปกครอง กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กรมอนามัย และสำนักงานเกษตรที่ตั้งในชุมชนและทั่วไป โรงพยาบาล หน่วยงาน และศูนย์การแพทย์และสาธารณสุข โรงพัก โรงรับจำนำ โรงเจ โรงเรียนเด็ก และสถานพินิจ เรือนจำ เป็นต้น

3. การศึกษาตามอัธยาศัยตามธรรมชาติและสังคม เป็นกิจกรรมที่ครอบคลุมการพัฒนาชุมชน การพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติแบบยั่งยืน อาจมีการจัดทำกิจกรรมเสริมสร้างวัฒนธรรมประชาธิปไตยในรูปของเวทีชาวบ้านที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนดำเนินอยู่ หรือการรณรงค์ การทำประชาพิจารณ์ เรื่องที่เกี่ยวข้องกับชุมชนและความเป็นอยู่ สิทธิ เสรีภาพขั้นพื้นฐานต่างๆ การทำจดหมายข่าวสารของชุมชน จัดกิจกรรมร่วมเรียนรู้ปัญหาและส่งเสริมการเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในโครงการ “รักษ่าบ้านเกิด” การพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียงและกิจกรรมสำรวจชุมชนเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต เป็นต้น กิจกรรมประเภทนี้อาจใช้สภาพแวดล้อมเป็นสื่อเพื่อการเรียนรู้ร่วมกัน เช่น โครงการรักษ่าแม่ น้ำ คู คลอง โครงการ “รักษ่าเจ้าพระยากับตาวิเศษ” โครงการเก็บขยะเพื่อนำกลับมาใช้ใหม่ ล้วนเป็นการศึกษาตามอัธยาศัยได้ทั้งสิ้น

4. การศึกษาตามอัธยาศัยโดยอาศัยงานวัฒนธรรม เนื่องจากกระบวนการเรียนรู้ที่ดีนั้น เกิดจากการผสมผสานการเล่น การแสดงออก และการเลียนแบบท่าทาง ซึ่งสามารถถ่ายทอดผ่านงานศิลปะการแสดงได้ ตามแนวคิดเรื่องการเรียน เล่น (Play + Learn = PLERN)

ของ ดร.ชัยอนันต์ สมุทรวานิช (2543 : 102) และการศึกษาเพื่อความบันเทิง (Edutainment) ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของการศึกษาตามอรรถาธิบาย เช่น สื่อพื้นบ้าน สื่อบันเทิงประเภทต่าง ๆ รวมทั้งการแสดงแบบจำลอง (Animation) ซึ่งรวมกิจกรรมการแสดงละครใบ้ การแสดงหุ่นประเภทต่าง ๆ การแสดงเลียนแบบกราฟิกการ์ตูน และกราฟิก 3 มิติ เป็นต้นสำหรับการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในความรับผิดชอบของ สำนักงาน กศน. ในปัจจุบัน ประกอบด้วยกิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้ (สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน, 2549 : 25-26)

1. การศึกษานอกระบบ เป็นกิจกรรมการศึกษาที่มีกลุ่มเป้าหมายผู้รับบริการและวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ที่ชัดเจน มีรูปแบบ หลักสูตร วิธีการจัดและระยะเวลาเรียนหรือฝึกอบรมที่ยืดหยุ่นและหลากหลายตามสภาพความต้องการและศักยภาพในการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายนั้น มีวิธีการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ที่มีมาตรฐานเพื่อรับคุณวุฒิทางการศึกษาหรือเพื่อจัดระดับผลการเรียนรู้ ประกอบด้วยกิจกรรมดังนี้

1.1 การศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นการจัดการศึกษาเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายมีความรู้และทักษะพื้นฐานในการดำเนินชีวิต การทำงาน และการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น ซึ่งครอบคลุมเนื้อหาสาระตั้งแต่การส่งเสริมการรู้หนังสือ การศึกษาในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย) และการศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.)

1.2 การศึกษาต่อเนื่อง การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ เป็นการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความรู้ ความสามารถ และทักษะในการประกอบอาชีพของบุคคลหรือกลุ่มบุคคล เพื่อให้มีความมั่นคงและเพิ่มมูลค่าให้กับอาชีพ โดยจำแนกเป็น 4 กิจกรรมหลัก คือ

1.2.1 การพัฒนาทักษะอาชีพ เป็นการฝึกทักษะอาชีพในลักษณะหลักสูตรระยะสั้นที่ตอบสนองความต้องการของผู้เรียนเพื่อให้มีความรู้และทักษะพื้นฐานในอาชีพ

1.2.2 การฝึกอบรมเพื่อเข้าสู่อาชีพ เป็นกิจกรรมที่จัดต่อเนื่องจากการฝึกทักษะอาชีพ หรือจัดเป็นกิจกรรมเฉพาะเพื่อพัฒนาเป้าหมายให้สามารถคิดวิเคราะห์ แลกเปลี่ยนเรียนรู้และพัฒนาตนเองเพื่อเข้าสู่อาชีพ โดยกระบวนการแนะแนวอาชีพ

1.2.3 การพัฒนาอาชีพ เป็นกิจกรรมที่จัดเพื่อพัฒนาอาชีพของกลุ่มเป้าหมาย ในลักษณะของกลุ่มพัฒนาอาชีพ (กพอ.) โดยจัดให้มีการรวมกลุ่มของผู้มีอาชีพประเภทเดียวกัน เพื่อร่วมเป็นเครือข่ายในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แสวงหาความรู้และประสบการณ์ ตลอดจนพัฒนาอาชีพของกลุ่ม โดยกระบวนการกลุ่ม (Group Process)

1.2.4 การพัฒนาอาชีพด้วยเทคโนโลยี เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนาอาชีพของกลุ่มเป้าหมายด้วยเทคโนโลยี โดยเน้นการจัดกิจกรรมให้กับกลุ่มเป้าหมาย สถานประกอบการ และผู้ที่ต้องการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการพัฒนากิจการ และศักยภาพของตนเอง เช่น การนำเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์มาใช้ในการพาณิชย์ (E-Commerce) การจัดสร้างระบบฐานข้อมูลหรือการนำเสนองานด้วยคอมพิวเตอร์

2. การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต เป็นการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความรู้ความสามารถของบุคคล ให้สามารถจัดการกับตนเองและสิ่งแวดล้อม มีทักษะชีวิตที่จำเป็น สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข ซึ่งจัดบริการในลักษณะของกลุ่มสนใจ การฝึกอบรม การจัดค่ายการเรียนรู้ และกิจกรรมชุมชน โดยมีขอบข่ายเนื้อหาสาระประกอบด้วย สุขภาพอนามัยและการป้องกัน โรคภัย ความปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สิน การบรรเทาและป้องกันสาธารณภัยและการรักษาความสงบเรียบร้อยในชุมชน การจราจร เป็นต้น

3. การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน เป็นการจัดการศึกษา ที่บูรณาการความรู้และทักษะจากการศึกษาที่ผู้เรียนมีอยู่หรือได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน โดยมีรูปแบบการเรียนรู้ที่หลากหลาย ใช้ชุมชนเป็นฐานในการพัฒนาการเรียนรู้ และใช้ทุนทางสังคมเป็นเครื่องมือในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสังคมและชุมชนให้มีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเองได้ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และประชาชนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขตามวิถีทางระบอบประชาธิปไตย อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดีมีการพัฒนาที่ยั่งยืน

4. การศึกษาตามอัธยาศัย ประกอบด้วยกิจกรรมการบริการรายการวิทยุเพื่อการศึกษา การบริการรายการโทรทัศน์เพื่อการศึกษา การบริการสื่อเพื่อการศึกษา การบริการนิทรรศการวิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษา การบริการกิจกรรมทางวิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษา และการบริการส่งเสริมการอ่านในห้องสมุดประชาชน

สรุปได้ว่า กิจกรรมการศึกษานอกระบบ ได้แก่ การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย การสอนอ่านเขียน การศึกษาสายสามัญระดับประถม มัธยมตอนต้น และมัธยมตอนปลาย และการศึกษาต่อเนื่อง ประกอบด้วย การฝึกอาชีพระยะสั้น กลุ่มสนใจ การศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรอาชีพ และประกาศนียบัตรวิชาชีพ

ส่วนกิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัย หรือ เรียกว่า การศึกษาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตามอัธยาศัย ด้วยการส่งเสริมและพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ ภูมิปัญญา การพัฒนาห้องสมุดประชาชน การศึกษาทางสื่อสารมวลชน ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน (ศรช.) การจัดนิทรรศการ และการเผยแพร่องค์

ความรู้ต่างๆเป็นการเติมเต็มความรู้ให้กับประชาชนเพื่อการเรียนรู้ด้วยตนเองและนำความรู้ไปพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

นโยบายสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรม จริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำเนินชีวิต และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข โดยกระบวนการเรียนรู้ ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมือง การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิหน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาคและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปวัฒนธรรมของชาติ การกีฬา มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง โดยในการจัดการศึกษาให้ยึดหลัก ดังนี้ (สำนักงานปฏิรูปการศึกษา. 2545 : 6)

1. เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน
2. ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
3. การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง

ปรัชญา เวสารัชช์ (2545 : 24) ได้กล่าวถึงการจัดการศึกษาตามหลักเกณฑ์และวิธีการศึกษา มี 3 รูปแบบ คือ

1. การศึกษาในระบบ (Formal – education) เป็นการศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการ หลักสูตร ระยะเวลา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอน
2. การศึกษานอกระบบ (Non – formal Education) เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดรูปแบบ วิธีการจัดการศึกษาระยะเวลา การวัดและประเมินผลซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาหลักสูตรต้องเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหา และความต้องการ ของบุคคลแต่ละกลุ่ม
3. การศึกษาตามอัธยาศัย (In – formal Education) เป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ ด้วยตนเอง ตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และ โอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อ หรือแหล่งความรู้อื่น ๆ

สถานศึกษาอาจจัดการศึกษาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง หรือทั้ง 3 รูปแบบก็ได้ และให้มีการเทียบโอนผลการเรียน ที่ผู้เรียนสะสมไว้ระหว่างรูปแบบเดียวกันหรือต่างรูปแบบก็ได้ไม่ว่าจะเป็นผลการเรียนจากสถานศึกษาเดียวกันหรือไม่ก็ตาม รวมทั้งจากการเรียนรู้นอกระบบตามอัธยาศัย การฝึกอาชีพหรือจากประสบการณ์การทำงาน สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ได้ดำเนินการจัดการศึกษาในรูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบและการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยให้แก่ประชาชนโดยทั่วไป โดยมีการกำหนดกลยุทธ์ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ผู้การปฏิบัติของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2547 : 1)

1. กำหนดวิสัยทัศน์ว่า “ประชาชนชาวไทยสามารถเข้าถึง โอกาสการเรียนรู้ ตลอดชีวิต ที่มีคุณภาพ ทุกที่ ทุกเวลา อย่างทั่วถึง”

2. กำหนดพันธกิจ ดังนี้

2.1 สร้างเสริม โอกาสทางการศึกษาให้แก่ประชาชน

2.2 สร้างระบบการศึกษานอก โรงเรียนที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพ

3. กำหนดเป้าประสงค์ ดังนี้

3.1 ประชาชนได้รับการศึกษาทั่วถึง เท่าเทียม และต่อเนื่อง

3.2 ประชาชนมีความรู้ มีคุณภาพ คุณธรรม ร่วมพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

ฐานความรู้

4. ประเด็นกลยุทธ์ ดังนี้

4.1 การสร้างโอกาสทางการศึกษา

4.2 การพัฒนาการจัดการและพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้

5. โครงการและกิจกรรมหลัก ดังนี้

5.1 การสร้างโอกาสทางการศึกษา การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้

ประชาชน

5.2 การพัฒนาการจัดการและพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้

5.2.1 การปฏิรูปการเรียนรู้สู่การใช้ความรู้เป็นฐานในการดำรงชีพ

5.2.2 การเพิ่มศักยภาพครูและบุคลากรทางการศึกษา

5.2.3 การพัฒนาระบบการบริหารจัดการเพื่อการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ

5.2.4 การจัดการทรัพยากรเพื่อการศึกษา

จากนโยบาย กลยุทธ์ของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ผู้การปฏิบัติงาน เพื่อสนองกลยุทธ์การสร้างโอกาสทางการศึกษา จึงมีการกำหนด โครงการหรือกิจกรรมหลัก ด้านการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้ประชาชน และมีการจัดการศึกษานอกโรงเรียน ตามหลักเกณฑ์และวิธีการจัดการศึกษานอกโรงเรียน หลักสูตรการศึกษา ขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544 โดยกำหนดเป็นพันธกิจหลัก

หลักการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

1. ความหมาย

กระทรวงศึกษาธิการ (2551 : 3) ได้นำเสนอความหมายของการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ตามมาตราที่ 4 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตามกำหนดว่า

การศึกษานอกระบบ หมายความว่า กิจกรรมการศึกษาที่มีกลุ่มผู้รับบริการและวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ที่ชัดเจน มีรูปแบบ หลักสูตร วิธีการจัดการและระยะเวลาเรียน หรือฝึกอบรมที่ยืดหยุ่นและหลากหลายตามสภาพความต้องการและศักยภาพในการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายนั้นและมีวิธีการวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ที่มีมาตรฐานเพื่อรับรองคุณวุฒิทางการศึกษา หรือเพิ่มจัดระดับผลการเรียน

การศึกษาตามอัธยาศัย หมายความว่า กิจกรรมการเรียนรู้ในวิถีชีวิตประจำวันของบุคคลซึ่งบุคคลสามารถเลือกที่จะเรียนรู้ได้อย่างตลอดชีวิต ตามความสนใจ ความต้องการ โอกาส ความพร้อม และศักยภาพในการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล

ปัจจุบันสังคมโลกเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ก่อให้เกิดผลกระทบกับวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมต่างๆ เป็นอย่างมาก รวมถึงสังคมไทยที่เป็นอีกสังคมหนึ่งที่ถูกระแสโลกาภิวัตน์ พลิกผันให้เปลี่ยนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ จนเกิดการปฏิรูปการศึกษาอย่างต่อเนื่องในปัจจุบัน เพื่อเร่งขยายโอกาสทางการศึกษาให้แก่ประชาชนเพื่อเป็นช่องทางในการพัฒนาศักยภาพของตนเอง การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จึงถือเป็นการศึกษาอีกระบบหนึ่งที่มีความสำคัญในการส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาประชาชนทุกระดับทุกเพศทุกวัยให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อนำไปสู่การสร้างสรรค์ สังคมไทยสู่การเป็นสังคมอุดมปัญญา ด้วยการจัดให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตแก่ประชาชนอย่างมีคุณภาพและทั่วถึง

2. แนวคิด ความเชื่อพื้นฐานและหลักการของการศึกษานอกระบบ การจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน ให้สอดคล้องกับความต้องการและธรรมชาติของผู้เรียน ส่งเสริมให้

ผู้เรียนมีส่วนร่วม นำความรู้และประสบการณ์ที่มีอยู่มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันและส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองมีแนวคิดสำคัญดังนี้ (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา. 2551 : 19)

2.1 ผู้ใหญ่เป็นผู้มีความรู้และประสบการณ์ มีคุณลักษณะและเป้าหมายในการเรียนรู้ที่แตกต่างไปจากเด็ก เช่น ผู้ใหญ่ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ประกอบอาชีพแล้ว ต้องการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาและปรับปรุงอาชีพที่ทำอยู่บางคนเป็นผู้ประสบผลสำเร็จในหน้าที่การงาน แต่ยังมีพื้นฐานการศึกษาค่อนข้างต่ำ ต้องการได้รับการศึกษาที่สูงขึ้นเพื่อการศึกษาต่อ หรือการพัฒนาคุณภาพชีวิต บางคนเป็นผู้นำชุมชน ต้องการเรียนเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพของตนเองในการปฏิบัติหน้าที่ บางคนเป็นผู้นำชุมชน ต้องการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพของตนเองในการปฏิบัติหน้าที่ บางคนเป็นผู้นำท้องถิ่น บางคนต้องการได้รับการยอมรับจากสังคม อาจมีปัญหาและข้อจำกัดในการเรียนรู้ เช่น ไม่มีเวลาเรียนเนื่องจากต้องประกอบอาชีพควบคู่ไปกับการเรียน ขาดความมั่นใจ เรียนรู้บางเรื่องได้ช้า ตลอดจนมีข้อบกพร่องทางร่างกาย เช่น ทางด้านสายตาและการได้ยิน ดังนั้นการจัดหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่จะต้องคำนึงถึงลักษณะเหล่านี้

2.2 การพัฒนาหลักสูตรและวิธีการจัดสาระและกระบวนการเรียนการสอนจะต้องสอดคล้องกับทฤษฎีหลักสูตรตามแนวทางการจัดการศึกษาผู้ใหญ่ ตลอดจนธรรมชาติการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายดังกล่าวข้างต้น โดยใช้หลักการและศาสตร์การเรียนรู้ของผู้ใหญ่ (Andragogy) รวมทั้งผู้สอนก็จะต้องมีความรู้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้ใหญ่

2.3 การกำหนดสาระและประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้ใหญ่ ต้องคำนึงถึงหลักจิตวิทยาผู้ใหญ่ และปรัชญาการศึกษาผู้ใหญ่ที่มุ่งเน้นส่งเสริม การวิเคราะห์สภาพสังคม และการแก้ปัญหา โดยใช้กระบวนการ “คิดเป็น” เป็นหลักในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อนำไปสร้างองค์ความรู้และนำไปสู่การแก้ปัญหายังเป็นระบบ

2.4 ความต้องการในการเรียนรู้ของผู้ใหญ่เป็นการเรียนรู้เพื่อนำความรู้ไปประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการประกอบอาชีพได้ทันที ดังนั้น การจัดสาระและกิจกรรมการเรียนรู้จึงมีความจำเป็นต้องจัดให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน

3. ปรัชญาของการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

3.1 ปรัชญา ของการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย คือปรัชญาคิดเป็น “คิดเป็น” ได้มาจากปรัชญาของพุทธศาสนาที่ว่า ชีวิตเป็นทุกข์ ความทุกข์สามารถดับได้ หรือทำให้หายไปได้ การดับทุกข์ได้จะต้องรู้สาเหตุของความทุกข์นั้น ในที่สุดคนก็จะสามารถหาวิธี

แก้ได้หรือทำให้ความทุกข์ลดน้อยลงไปได้ หลักวิธีการที่จะดับทุกข์หรือแก้ปัญหาจะต้องมีองค์ประกอบของการคิด เพื่อวิเคราะห์ปัญหาหรือค้นหาคำตอบ อันจะนำไปสู่การแก้ปัญหาได้สำเร็จ องค์ประกอบที่สำคัญนั้นมีอยู่ 3 ประการ คือ ความรู้ที่เป็นความรู้ด้านวิชาการ ความรู้ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมและความรู้เกี่ยวกับตนเอง (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา. 2551 : 10)

3.2 ความมุ่งหมาย เพื่อให้การจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยสามารถพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีความเป็นไทย และมีศักยภาพในการประกอบอาชีพและการดำเนินชีวิต จึงกำหนดจุดหมายซึ่งเป็นลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้สำเร็จการศึกษาดังนี้

3.2.1 เห็นคุณค่าและวินัยในตนเอง ปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนเองนับถือ มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์

3.2.2 มีความรู้ความเข้าใจประวัติศาสตร์ชาติไทย ชุมชนและท้องถิ่น ภูมิใจในความเป็นไทยใช้ภาษาไทยได้ถูกต้องตามหลักภาษา สืบสานศิลปวัฒนธรรมไทย ประเพณี กีฬา ภูมิปัญญาไทย เป็นพลเมืองดี ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

3.2.3 รักประเทศชาติและท้องถิ่น มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามให้สังคม

3.2.4 มีวิสัยทัศน์ มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์สภาพปัญหาของตนเอง ชุมชนและสังคม โดยใช้กระบวนการ “คิดเป็น” ในการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

3.2.5 มีความคิดสร้างสรรค์ มีความสามารถในการแสวงหาความรู้ และสร้างองค์ความรู้ มีทักษะในการดำเนินชีวิตและรักการเรียนรู้ตลอดชีวิต

3.2.6 เห็นคุณค่าและรู้จักเลือกใช้วิทยาการ ภูมิปัญญา และเทคโนโลยีมาใช้ในการพัฒนาองค์ความรู้ ให้ก้าวทันต่อความเจริญและความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก

3.2.7 มีทักษะและเจตคติที่ดีต่อการประกอบอาชีพการงาน เป็นแบบอย่างหรือเป็นผู้นำด้านการพัฒนาอาชีพเพื่อการพึ่งพาตนเองและพัฒนาคุณภาพชีวิตได้ดียิ่งขึ้น

3.2.8 รักการออกกำลังกาย รู้จักรักษาสุขภาพของตนเองให้แข็งแรง มีบุคลิกภาพที่ดีและมีสุนทรียภาพในการดำเนินชีวิต

3.2.9 มีความสามารถในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งและยั่งยืน พร้อมทั้งจะแข่งขันในสังคมโลก อย่างมีสันติ

3.2.10 เป็นผู้ผลิตและผู้บริโภคที่มีประสิทธิภาพ มีค่านิยมการเป็นผู้ผลิตมากกว่าการเป็นเพียงผู้บริโภค

3.2.11 มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน

3.3 หลักการศึกษานอกระบบ การศึกษานอกระบบเป็นกระบวนการของการศึกษาตลอดชีวิต มีภารกิจสำคัญที่มุ่งให้ประชาชนได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง โดยเฉพาะการศึกษาพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตตามมาตรฐานของสังคมซึ่งเป็นสิทธิที่ทุกคนพึงได้รับ นอกจากนี้ยังจะต้องได้รับการศึกษาต่อเนื่องจากการศึกษาพื้นฐานเพื่อนำความรู้ไปพัฒนาอาชีพ พัฒนาคุณภาพชีวิตและพัฒนาชุมชนและสังคมในที่สุด (กุลธิดา รัตนโกศล. 2551 : 7)

4. หลักการจัดการศึกษานอกระบบ ยึดหลักการสำคัญ 5 ประการ ดังนี้

4.1 หลักความเสมอภาคทางการศึกษา กลุ่มเป้าหมายของการศึกษานอกระบบส่วนมากเป็นผู้พลัดโอกาสทางการศึกษาและผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา ซึ่งอาจมีความแตกต่างทางด้านสถานภาพในสังคม อาชีพ เศรษฐกิจและข้อจำกัดต่าง ๆ ในการจัดการศึกษา และกระบวนการเรียนรู้การศึกษานอกระบบต้องไม่มีการเลือกปฏิบัติ หากแต่สร้างความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาและการเรียนรู้อย่างเท่าเทียมกัน

4.2 หลักการพัฒนาตนเองและการพึ่งพาตนเอง การจัดการศึกษานอกระบบจะต้องจัดเตรียมการเรียนการสอน และกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาศักยภาพของตนเอง สามารถเรียนรู้ เกิดสำนึกที่จะพัฒนาตนเองได้ เป็นคนคิดเป็น ปรับตัวเพื่อให้ทันกับกระแสความเปลี่ยนแปลงของสังคม โดยเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา เรียนรู้ด้วยตนเอง พึ่งพาตนเอง เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอย่างปกติสุขท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคม

4.3 หลักการการบูรณาการเรียนรู้กับวิถีชีวิต หลักการนี้อยู่บนพื้นฐานของการจัดการเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับสภาพปัญหา วิถีชีวิต สภาพแวดล้อมและชุมชนท้องถิ่นของผู้เรียน ซึ่งเป็นหลักการที่สำคัญในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา สิ่งดังกล่าวส่งผลโดยตรงต่อการจัดกระบวนการ การเรียนรู้การจัดการเรียนรู้เป็นลักษณะของการบูรณาการจึงมีความเหมาะสม โดยบูรณาการสาระต่างๆ เพื่อการเรียนรู้และนำไปใช้ตลอดจนการบูรณาการ วิธีการจัดการเรียนการสอน เพื่อนำไปสู่การพัฒนา คุณภาพชีวิตของผู้เรียนอย่างเป็นองค์รวม

4.4 หลักความสอดคล้องกับปัญหาความต้องการและความถนัดของผู้เรียน

หลักการนี้ เป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักความต้องการของตนเอง สามารถจัดการศึกษาให้กับตนเองได้อย่างเหมาะสม ครอบคลุมการศึกษานอกโรงเรียนมีบทบาทในการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองของผู้เรียน โดยให้ผู้เรียนร่วมกำหนดวัตถุประสงค์ สาระการเรียนรู้ วิธีการเรียน และการประเมินการเรียนรู้ของตนเอง ซึ่งเป็นกระบวนการการศึกษานอกระบบที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

4.5 หลักการเรียนรู้ร่วมกันและการมีส่วนร่วมของชุมชน การเรียนรู้ร่วมกันในกลุ่ม

ผู้เรียนนับว่ามีความสำคัญ เป็นการส่งเสริมการสร้างกัลยาณมิตรในกลุ่มผู้เรียน ก่อให้เกิดความร่วมมือความผูกพัน ความอาทร การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ปลูกฝังวินัยในตนเอง ฝึกความรับผิดชอบ ซึ่งเป็นสิ่งที่ควรเกิดขึ้นสำหรับผู้เรียนที่มีวุฒิภาวะ สำหรับการมีส่วนร่วมของชุมชนก็นับว่าเป็น หลักการสำคัญในการจัดการศึกษานอกโรงเรียน ชุมชนสามารถเข้าร่วมในการจัดการทำหลักสูตรสถานศึกษา การจัดสรรทรัพยากรทางด้านภูมิปัญญา วัสดุอุปกรณ์ และแหล่งเรียนรู้ ตลอดจนการสนับสนุนในเรื่องอื่น ๆ เพื่อผลิตผู้เรียนให้มีคุณภาพและเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชนต่อไป

5. การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศให้ใช้หลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เมื่อวันที่ 18 กันยายน พ.ศ. 2551 เป็นหลักสูตรที่มุ่งจัดการศึกษาเพื่อตอบสนองอุดมการณ์การจัดการศึกษาตลอดชีวิต และการสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ตามปรัชญา “คิดเป็น ” เพื่อสร้างคุณภาพชีวิตและสังคม และการพัฒนาความสามารถเพื่อการทำงานที่มีคุณภาพ โดยให้ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมจัดการศึกษาให้ตรงตามกับความต้องการของผู้เรียน และความสามารถตรวจสอบได้ว่า การศึกษานอกระบบเป็นกระบวนการของการพัฒนาชีวิตและสังคม สามารถพึ่งพาตนเองได้ และรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง เป็นหลักสูตรที่มีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหา ความต้องการของบุคคลที่อยู่นอกระบบโรงเรียน ซึ่งเป็นผู้มีความรู้ ประสบการณ์และการจัดการเรียนรู้ การวัดผลประเมินผล ให้มีความสำคัญกับการพัฒนากลุ่มเป้าหมายด้านจิตใจให้มีคุณธรรมควบคู่ไปกับการพัฒนาการเรียนรู้ สร้างภูมิคุ้มกัน สามารถจัดการกับองค์ความรู้ ทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นและเทคโนโลยี เพื่อให้ผู้เรียนสามารถปรับตัวอยู่ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา สร้างภูมิคุ้มกันตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง รวมถึงคำนึงถึงธรรมชาติการเรียนรู้ของผู้ที่อยู่นอกระบบ และสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง ความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยี

และการสื่อสาร (สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, 2553 : 1-11)

5.1 หลักการ หลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กำหนดหลักการ ไว้ดังนี้

5.1.1 เป็นหลักสูตรที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นด้านสาระการเรียนรู้ เวลาเรียน และการจัดการเรียนรู้ โดยเน้นการบูรณาการเนื้อหาให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต ความแตกต่าง ของบุคคล ชุมชน และสังคม

5.1.2 ส่งเสริมให้มีการเทียบโอนผลการเรียนจากการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

5.1.3 ส่งเสริมให้ผู้เรียน ได้พัฒนาและเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยตระหนักว่าผู้เรียนมีความสำคัญ สามารถพัฒนาตนเองได้ตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

5.1.4 ส่งเสริมให้ภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

5.2 จุดหมาย หลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มุ่งพัฒนาผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม มีสติปัญญา มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีศักยภาพในการประกอบอาชีพและการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องซึ่งเป็นคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่ต้องการ จึงกำหนดจุดมุ่งหมายดังนี้

5.2.1 มีคุณธรรมจริยธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุขได้

5.2.2 มีความรู้พื้นฐานสำหรับการดำรงชีวิต และการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

5.2.3 มีความสามารถในการประกอบสัมมาอาชีพให้สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัดและตามทันความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง

5.2.4 มีทักษะในการดำเนินชีวิตที่ดี และสามารถจัดการกับชีวิต ชุมชน สังคม ได้อย่างมีความสุขตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

5.2.5 มีความเข้าใจประวัติศาสตร์ชาติไทย ภูมิใจในความเป็นไทย โดยเฉพาะ ภาษา ศิลปะ วัฒนธรรมประเพณี กีฬา ภูมิปัญญาไทย ความเป็นพลเมืองดี ปฏิบัติตนตามหลักธรรมของศาสนาที่ยึดมั่น ในวิถีชีวิตและการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

5.2.6 มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

5.2.7 เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ มีทักษะในการแสวงหาความรู้ สามารถเข้าถึง แหล่งเรียนรู้และบูรณาการความรู้มาใช้ในการพัฒนาตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

5.3 กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายเป็นประชาชนที่ไม่ได้อยู่ในระบบโรงเรียนซึ่งเป็นไปตามมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 ระบุว่า “เพื่อประโยชน์ในการส่งเสริม และสนับสนุนในการศึกษาให้บุคคลได้รับการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยอย่างทั่วถึง และมีคุณภาพตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติโดยให้บุคคลซึ่งได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานไปแล้วหรือไม่ก็ตามมีสิทธิได้รับการศึกษาในรูปแบบ การศึกษานอกระบบหรือการศึกษาตามอัธยาศัยได้แล้วแก่กรณี ทั้งนี้ตามกระบวนการและการ ดำเนินการที่ได้บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้”

ระดับการศึกษา แบ่งระดับการศึกษาก่อเป็น 3 ระดับ คือ ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยแต่ละระดับใช้เวลาเรียน 4 ภาคเรียน ยกเว้นกรณีที่มีการเทียบ โอนทั้งนี้ต้องลงทะเบียนเรียนในสถานศึกษาอย่างน้อย 1 ภาคเรียน

5.4 สาระการเรียนรู้

5.4.1 สาระทักษะการเรียนรู้ เป็นสาระเกี่ยวกับการเรียนรู้ด้วยตนเอง การใช้ แหล่งเรียนรู้ การจัดการความรู้ การคิดเป็น และการวิจัยอย่างง่าย

5.4.2 สาระความรู้พื้นฐาน เป็นสาระเกี่ยวกับภาษาและการสื่อสาร คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี

5.4.3 สาระการประกอบอาชีพ เป็นสาระเกี่ยวกับการมองเห็นช่องทางและ การตัดสินใจ ประกอบอาชีพ ทักษะในอาชีพ การจัดการอาชีพอย่างมีคุณธรรม และการพัฒนา อาชีพให้มีความมั่นคง

5.4.4 สาระทักษะการดำเนินชีวิต เป็นสาระเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สุขศึกษา พลศึกษา และศิลปศึกษา

5.4.5 สาระการพัฒนาสังคม เป็นสาระเกี่ยวกับภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ การเมือง การปกครอง ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี หน้าที่พลเมืองและการ พัฒนาตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคม

ตารางที่ 1 โครงสร้างหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2551

	สาระการเรียนรู้	จำนวนหน่วยกิต					
		ประถมศึกษา		มัธยมศึกษาตอนต้น		มัธยมศึกษาตอนต้น	
		วิชาบังคับ	วิชาเลือก	วิชาบังคับ	วิชาเลือก	วิชาบังคับ	วิชาเลือก
1	ทักษะการเรียนรู้	5		5		5	
2	ความรู้พื้นฐาน	12		16		20	
3	การประกอบอาชีพ	8		8		8	
4	ทักษะการดำเนินชีวิต	5		5		5	
5	การพัฒนาสังคม	6		6		6	
		36	12	40	16	44	32
	รวม	48 หน่วยกิต		56 หน่วยกิต		76 หน่วยกิต	
	กิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต (กพช.)	100 ชั่วโมง		100 ชั่วโมง		100 ชั่วโมง	

โครงสร้างหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2551 ประกอบด้วย 5 สาระการเรียนรู้ ได้แก่ ทักษะการเรียนรู้ ความรู้พื้นฐาน การประกอบอาชีพ ทักษะการดำเนินชีวิต และการพัฒนาสังคม ซึ่งแต่ละสาระประกอบด้วย รายวิชาบังคับ แยก และรายวิชาเลือกตามจำนวนหน่วยกิตที่กำหนดไว้ใน โครงสร้างรายวิชาบังคับทุกรายวิชา ผู้เรียนต้องลงทะเบียนเรียนตามที่กำหนดส่วนรายวิชาเลือก สถานศึกษากำหนดได้ตามความต้องการ โดยพัฒนาหลักสูตรขึ้นเองหรือเลือกใช้จากที่สถานศึกษาอื่น หรือที่ส่วนกลางกำหนด นอกจากนี้แต่ละระดับต้องทำกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิตไม่น้อยกว่า 100 ชั่วโมง และต้องทำโครงการอย่างน้อย 3 หน่วยกิต

การลงทะเบียนเรียนรายวิชาการลงทะเบียนเรียนตามโครงสร้างหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2551 ให้ลงทะเบียนเรียนเป็นรายวิชา และตามจำนวนหน่วยกิตในแต่ละภาคเรียน ได้ดังนี้

1. ระดับประถมศึกษา ลงทะเบียนเรียนทั้งหมดไม่น้อยกว่า 48 หน่วย
ให้ลงทะเบียนเรียนได้ภาคเรียนละไม่เกิน 14 หน่วยกิต
2. ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ลงทะเบียนเรียนทั้งหมด ไม่น้อยกว่า 56 หน่วยกิต
ให้ลงทะเบียนเรียนได้ภาคเรียนละไม่เกิน 16 หน่วยกิต
3. ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ลงทะเบียนเรียนทั้งหมดไม่น้อยกว่า 76
หน่วยกิต ให้ลงทะเบียนเรียนได้ภาคเรียนละไม่เกิน 20 หน่วยกิต

5.5 วิธีการจัดการเรียนรู้ วิธีการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับ
การศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 วิธีการเรียน การศึกษานอกระบบและการศึกษาตาม
อัธยาศัย ที่สามารถจัดการเรียนรู้ได้หลายรูปแบบ เช่น การเรียนรู้แบบพบกลุ่ม การเรียนรู้ด้วย
ตนเอง การเรียนรู้แบบทางไกล การเรียนรู้แบบชั้นเรียน และการเรียนรู้แบบอื่นๆ ซึ่งในแต่ละ
รายวิชา ผู้เรียนสามารถเลือกเรียนรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง หรือหลายรูปแบบก็ได้ ทั้งนี้จะต้อง
ขึ้นอยู่กับความพร้อมของสถานศึกษาด้วย

5.6 การวัดผลประเมินผล การวัดผลประเมินผลมี 2 ระดับคือ

- 5.6.1 การประเมินผลในระดับสถานศึกษา เป็นการดำเนินการวัดและ
ประเมินผลการเรียนเป็นรายวิชา ประเมินกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต และประเมินคุณธรรม
- 5.6.2 การประเมินคุณภาพการศึกษานอกระบบระดับชาติ สถานศึกษาต้องจัดให้
ผู้เรียนเข้ารับการประเมินในภาคเรียนสุดท้ายก่อนสอบปลายภาคของภาคเรียนนั้นๆ โดยไม่มี
ผลต่อการได้หรือตกของผู้เรียน

5.7 การจบหลักสูตร ผู้เรียนทั้งระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และ
ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายมีเกณฑ์การจบหลักสูตรในแต่ละระดับการศึกษาดังนี้

- 5.7.1 ผ่านเกณฑ์การประเมินการเรียนรู้รายวิชาแต่ละระดับการศึกษาตาม
โครงสร้างหลักสูตรคือ
 - 1) ระดับประถมศึกษา ไม่น้อยกว่า 48 หน่วยกิต แบ่งเป็นรายวิชาบังคับ
36 หน่วยกิต และวิชาเลือกไม่น้อยกว่า 12 หน่วยกิต
 - 2) ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ไม่น้อยกว่า 56 หน่วยกิต แบ่งเป็นรายวิชา
บังคับ 40 หน่วยกิต และวิชาเลือกไม่น้อยกว่า 16 หน่วยกิต
 - 3) ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ไม่น้อยกว่า 76 หน่วยกิต แบ่งเป็นรายวิชา
บังคับ 44 หน่วยกิต และรายวิชาเลือกไม่น้อยกว่า 32 หน่วยกิต

5.7.2 ผ่านเกณฑ์การประเมินกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต (กพช.) ไม่น้อยกว่า 100 ชั่วโมง

5.7.3 ผ่านการประเมินคุณธรรม ในระดับพอใช้ขึ้นไป

5.7.4 เข้ารับการประเมินคุณภาพการศึกษานอกระบบระดับชาติ

สรุปได้ว่า การศึกษาขั้นพื้นฐานนอกระบบ เป็นการจัดการศึกษาเพื่อขยายโอกาสทางการศึกษาและส่งเสริมให้ประชาชน ที่พลาดโอกาสทางการศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองอย่างกว้างขวางและต่อเนื่องเพื่อนำความรู้ไปปรับปรุงคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ให้ดีขึ้นหรือเพื่อเป็นพื้นฐานในการจัดการศึกษาต่อไปในระดับที่สูงต่อไป โดยมีรูปแบบ วิธีการที่เหมาะสม และมีสาระหลักสูตรที่หลากหลาย สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย กิจกรรมการศึกษา ได้แก่ การส่งเสริมการรู้หนังสือ การศึกษาเบ็ดเสร็จพื้นฐาน การศึกษาในหลักสูตรเทียบเท่า การศึกษาขั้นพื้นฐานระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

นโยบายและจุดเน้นการดำเนินงานสำนักงาน กศน.ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2557

1. วิสัยทัศน์

คนไทยได้รับการศึกษาตลอดชีวิตและการศึกษาอาชีพเพื่อการมีงานทำที่มีคุณภาพได้ทุกที่ ทุกเวลา อย่างทั่วถึง และเท่าเทียมกัน เพื่อให้เกิดสังคมฐานความรู้ การมีอาชีพและการมีความสามารถเชิงการแข่งขันในประชาคมอาเซียนอย่างยั่งยืน

2. พันธกิจ

2.1 จัดและส่งเสริมการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยที่มีคุณภาพเพื่อยกระดับการศึกษา สมรรถนะในการเรียนรู้และการแก้ปัญหา พัฒนาอาชีพ คุณภาพชีวิตและสังคม และเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ของประชาชนอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม

2.2 ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของภาคีเครือข่ายทั้งในและต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มประเทศอาเซียนเพื่อฉันทกกำลังในการพัฒนาคุณภาพของประชากร

2.3 พัฒนาสื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษา และส่งเสริมการนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมาใช้ให้เกิดประสิทธิภาพในการจัดการศึกษานอกระบบและ

การศึกษาตามอัธยาศัย และการพัฒนาทักษะการเรียนรู้เพื่อให้รู้เท่าทันสื่อและเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

2.4 ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชน โดยการพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ของคนในชุมชน ส่งเสริมบทบาทของภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และศูนย์การเรียนรู้ในรูปแบบต่าง ๆ

2.5 พัฒนาระบบการบริหารจัดการให้สามารถดำเนินงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. เป้าประสงค์

3.1 คนไทยได้รับโอกาสทางการศึกษาในรูปแบบการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยที่มีคุณภาพ อย่างทั่วถึงและเท่าเทียม

3.2 ประชากรวัยแรงงานมีระดับการศึกษาและคุณภาพชีวิตที่สูงขึ้น และมีอาชีพที่สามารถสร้างรายได้ให้กับตนเองและครอบครัวอย่างยั่งยืน บนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์

3.3 ชุมชนมีฐานอาชีพที่กว้างและหลากหลาย สามารถพัฒนาไปสู่ระดับวิสาหกิจชุมชนที่มีความสามารถเชิงการแข่งขัน มีความเชื่อมโยงอย่างเป็นระบบ และสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและความเข้มแข็งของชุมชน (OTOP Mini MBA)

3.4 ประชาชนมีเจตคติเชิงวิทยาศาสตร์ และสามารถประยุกต์ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมในการเรียนรู้ แก้ปัญหา และพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมอย่างสร้างสรรค์

3.5 ประชาชนมีความรู้และทักษะด้านภาษาอังกฤษ ภาษาจีน และภาษากลุ่มประเทศอาเซียน รวมทั้งความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภูมิภาคและความเป็นประชาคมอาเซียน

3.6 องค์กรภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งในและต่างประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มประเทศอาเซียนร่วมเป็นภาคีเครือข่ายในการดำเนินงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง

3.7 หน่วยงานและสถานศึกษาพัฒนาสื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษาที่มีคุณภาพมาใช้ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ให้แก่กลุ่มเป้าหมายและประชาชนทั่วไปอย่างทั่วถึง

3.8 หน่วยงานและสถานศึกษานำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่มีคุณภาพมาใช้ในการเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3.9 ชุมชนได้รับการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ มีกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชน โดยใช้รูปแบบการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยมี กศน. ตำบล และศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต่าง ๆ เป็นกลไกส่งเสริมการเรียนรู้

3.10 หน่วยงานและสถานศึกษามีระบบการบริหารจัดการการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยที่มีประสิทธิภาพ

4. ตัวชี้วัด

4.1 ร้อยละของคนไทยกลุ่มเป้าหมายกลุ่มต่าง ๆ (เช่น กลุ่มเด็ก กลุ่มเยาวชน กลุ่มวัยแรงงาน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มคนพิการ กลุ่มผู้ด้อยโอกาส กลุ่มชาติพันธุ์ชนกลุ่มน้อย กลุ่มคนไทยในต่างประเทศ กลุ่มคนไทยทั่วไป เป็นต้น) ที่เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้และได้รับการบริการการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ

4.2 จำนวนประชากรวัยแรงงาน (อายุ 15 – 59 ปี) กลุ่มเป้าหมายที่เรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานการศึกษานอกระบบ

4.3 จำนวนประชากรวัยแรงงาน (อายุ 15 – 59 ปี) กลุ่มเป้าหมายที่ได้รับการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์

4.4 ร้อยละของชุมชน (ตำบลและหมู่บ้าน) เป้าหมายที่ประชาชนในพื้นที่ที่ได้รับการอบรมหลักสูตร OTOP Mini MBA ตามโครงการศูนย์ฝึกอาชีพชุมชนเพื่อการมีงานทำแล้วสามารถจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ระดับตำบลและหมู่บ้านได้

4.5 จำนวนประชาชนกลุ่มเป้าหมายที่ได้รับการบริการการเรียนรู้และร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ทางวิทยาศาสตร์ของศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษา

4.6 ร้อยละของประชาชนกลุ่มเป้าหมายที่ได้รับการบริการการเรียนรู้และร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ทางวิทยาศาสตร์ของศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษาแล้วมีการพัฒนาเจตคติทางวิทยาศาสตร์และมองเห็นแนวทางการนำไปใช้ในการดำรงชีวิตได้

4.7 จำนวนประชาชนกลุ่มเป้าหมายที่ได้รับการศึกษาอบรมในหลักสูตรภาษาอังกฤษ ภาษาจีน ภาษากลุ่มประเทศอาเซียน และอาเซียนศึกษา

4.8 จำนวนองค์กรภาคส่วนต่าง ๆ ในกลุ่มประเทศอาเซียนที่ร่วมลงนามในบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) ในการดำเนินงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยกับประเทศไทย

4.9 ร้อยละของหน่วยงานและสถานศึกษา กศน. ที่มีการพัฒนาและวิจัยและพัฒนา สื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนและผู้รับบริการการศึกษา นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

4.10 ร้อยละของผู้เรียนและผู้เข้ารับบริการการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตาม อัธยาศัยที่มีความพึงพอใจในคุณภาพและปริมาณและความหลากหลายของสื่อการเรียนรู้ที่ หน่วยงานและสถานศึกษา กศน. จัดบริการ

4.11 ร้อยละของหน่วยงาน และสถานศึกษา กศน. ที่มีการบริหารจัดการ และพัฒนา ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยขององค์กร

4.12 ร้อยละของ กศน. ตำบล และศูนย์การเรียนรู้ชุมชน (ศรช.) ที่จัดกิจกรรมการ เรียนรู้เพื่อการพัฒนาชุมชน โดยใช้ปัญหาของชุมชนเป็นศูนย์กลาง

4.13 ร้อยละของหน่วยงาน และสถานศึกษา กศน. ที่สามารถดำเนินงาน โครงการ และกิจกรรมตามบทบาทภารกิจที่รับผิดชอบ ได้สำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้โดยใช้ ทรัพยากรอย่างประหยัดและตามแผนที่กำหนดไว้

5. นโยบายเร่งด่วน

5.1 ยกระดับการศึกษาประชาชนให้จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 ภายใน 8 เดือน อย่างมีคุณภาพ

5.1.1 เร่งพัฒนากรอบแนวคิดการประเมินเทียบระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.6) ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนที่มีอาชีพมาประเมินเทียบระดับการศึกษาแบบก้าวกระโดด เพื่อสร้างโอกาสทางการศึกษาให้กับประชาชนอย่างกว้างขวาง

5.1.2 เร่งพัฒนามาตรฐานระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เพื่อใช้เป็นมาตรฐาน กลางสำหรับการประเมินระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ตลอดจนพัฒนาตัวบ่งชี้ เครื่องมือ ประเมินและเกณฑ์การประเมิน

5.1.3 เร่งพัฒนากระบวนการ จัดทำคู่มือการดำเนินงานการประเมินเทียบระดับ มัธยมศึกษาตอนปลาย ตลอดจนพัฒนาสื่อประกอบการเรียนรู้ ทั้งในรูปแบบสื่อเอกสารและสื่อ เทคโนโลยีที่หลากหลาย และสนองตอบต่อความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย

5.1.4 เร่งปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องเพื่อให้สามารถดำเนินงานการประเมิน เทียบระดับมัธยมศึกษาตอนปลายได้อย่างถูกต้องตามข้อกำหนดทางการศึกษาและเกิด ประโยชน์สูงสุดกับประชาชน

5.1.5 เร่งสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับหน่วยงานและสถานศึกษาสังกัด สำนักงาน กศน. เกี่ยวกับกรอบแนวคิดและวิธีการดำเนินงานเพื่อให้สามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5.1.6 ให้สำนักงาน กศน.อำเภอ และเขต เร่งดำเนินการจัดบริการประเมินเทียบระดับการศึกษาและประสบการณ์อย่างมีคุณภาพ เพื่อยกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานของประชาชน

5.1.7 ให้สำนักงาน กศน.จังหวัด และกทม. เร่งรัดการดำเนินการจัดบริการประเมินเทียบระดับการศึกษาและประสบการณ์ เพื่อยกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานของประชาชนของ กศน.อำเภอ และเขต ให้เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

5.1.8 เร่งประชาสัมพันธ์สร้างความเข้าใจกับองค์กรหลัก หน่วยงานทางการศึกษาและภาคสังคม เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การดำเนินการประเมินเทียบระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของการยกระดับการศึกษาและเข้ารับบริการประเมินเทียบระดับมัธยมศึกษาตอนปลายอย่างกว้างขวาง

5.2 เร่งดำเนินการจัดฝึกอบรมอาชีพหลักสูตร OTOP Mini MBA ผู้ชุมชน

5.2.1 เร่งดำเนินการจัดฝึกอบรมอาชีพตามหลักสูตร OTOP Mini MBA (การบริหารจัดการธุรกิจสินค้า OTOP ธุรกิจ OTOP ส่งออก การตลาดและช่องทางการจำหน่าย และภาษาอังกฤษธุรกิจ) และส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในการเผยแพร่และจำหน่ายผลิตภัณฑ์ เพื่อพัฒนาการฝึกอบรมการจัดการธุรกิจให้เป็นระบบครบวงจรและบรรลุผลตามจุดประสงค์ของหลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพ สำหรับกลุ่มเป้าหมายอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง

5.2.2 พัฒนาระบบฐานข้อมูลให้สามารถนำไปใช้สนับสนุนการดำเนินการจัดฝึกอบรมอาชีพตามหลักสูตร OTOP Mini MBA ของศูนย์ฝึกอาชีพชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5.2.3 พัฒนาสื่อการเรียนรู้ตามหลักสูตร OTOP Mini MBA ให้มีความหลากหลายและครบถ้วนเพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการเรียนและการปฏิบัติงานจริง

5.2.4 พัฒนาครูและวิทยากรผู้สอนหลักสูตร OTOP Mini MBA ให้มีความรู้ความเข้าใจหลักสูตร OTOP Mini MBA และสามารถจัดกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5.3 เปิดโลก กศน. สู่ กศน.อินเตอร์ เพื่อประชาคมอาเซียน

5.3.1 เร่งจัดทำหลักสูตร สื่อ แบบเรียน และเครื่องมือการวัดผลประเมินผล การศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ภาคภาษาอังกฤษเพื่อให้ บริการการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าวแก่กลุ่มเป้าหมายผู้สนใจ

5.3.2 เร่งจัดหาครูและผู้เกี่ยวข้อง และพัฒนาสมรรถนะบุคลากรดังกล่าวให้ สามารถจัดการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ภาคภาษาอังกฤษ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5.3.3 เร่งจัดให้มีห้องเรียนที่จัดการเรียนการสอนหลักสูตรการศึกษานอกระบบ ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ภาคภาษาอังกฤษ อย่างน้อยจังหวัดละ 1 ห้องเรียน

5.3.4 ส่งเสริม สนับสนุนให้ภาคีเครือข่ายร่วมพัฒนาและจัดการเรียนการสอน หลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ภาคภาษาอังกฤษ

5.3.5 พัฒนาระบบการนิเทศ ติดตาม และการวัดและประเมินผลการศึกษา เพื่อ การพัฒนาการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551ภาคภาษาอังกฤษให้มีประสิทธิภาพเหมาะสมกับผู้เรียน

5.4 เสริมสร้างบ้านหนังสืออัจฉริยะและพัฒนานิสัยรักการอ่านของประชาชน

5.4.1 ให้ กศน.อำเภอและเขต เร่งรัดให้ กศน.ตำบลและแขวงดำเนินการสำรวจ ความต้องการหนังสือและสิ่งพิมพ์อื่นของกลุ่มเป้าหมาย โดยดำเนินการให้ครอบคลุมและ ทั่วถึงกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่

5.4.2 ให้ กศน.อำเภอและเขต เร่งจัดตั้งบ้านหนังสือในหมู่บ้านและชุมชน เพื่อ เป็นห้องสมุดประชาชนหมู่บ้านและชุมชน และจัดหาหนังสือและสิ่งพิมพ์อื่นสำหรับบ้าน หนังสือตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมายในแต่ละพื้นที่

5.4.3 ให้ กศน.ตำบลและแขวง ดำเนินการจัดกิจกรรม และประสานความ ร่วมมือกับภาคีเครือข่ายในการจัดกิจกรรมเสริมสร้างนิสัยรักการอ่านของกลุ่มเป้าหมาย โดย การส่งเสริมการอ่านให้เข้าถึงทุกครอบครัวในพื้นที่รับผิดชอบ รวมทั้งสร้างความรู้ความเข้าใจ ให้กับผู้ใช้บริการเกี่ยวกับระเบียบวินัยและข้อพึงปฏิบัติในการใช้บ้านหนังสือหรือห้องสมุด ประชาชนหมู่บ้านและชุมชน การเคารพสิทธิผู้อื่น ตลอดจนการช่วยกันดูแลรักษาและพัฒนา บ้านหนังสือหรือห้องสมุดประชาชนหมู่บ้านและชุมชนให้เป็นบ้านหนังสือเสริมสร้าง อัจฉริยภาพของประชาชนในหมู่บ้านและชุมชน อย่างยั่งยืน

5.4.4 เร่งประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของการอ่าน ในฐานะที่เป็นกิจกรรมพื้นฐานในการเสริมสร้างอัจฉริยภาพส่วนบุคคลและความเข้มแข็งของ ชุมชนและเข้ามามีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่องในการดำเนินกิจกรรมบ้านหนังสือหรือห้องสมุด ประชาชนหมู่บ้านและชุมชน

5.5 เร่งรัดการส่งเสริมการเรียนรู้ของประชาชนเพื่อการจัดทำแผนป้องกันภัยพิบัติ

5.5.1 ให้นำหน่วยงานและสถานศึกษาร่วมกับภาคส่วนต่าง ๆ และชุมชนในพื้นที่ ร่วมดำเนินการจัดทำแผนป้องกันภัยพิบัติจากธรรมชาติเชิงบูรณาการ

5.5.2 ให้นำหน่วยงานและสถานศึกษาประสานกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เตรียมประชาชนให้มีความรู้ความเข้าใจ และมีความพร้อมในการรับมือกับสถานการณ์ภัยพิบัติ ต่าง ๆ เพื่อหลีกเลี่ยงและลดความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นในพื้นที่ หรือ ผลกระทบจากพื้นที่อื่น ๆ

5.5.3 ให้นำหน่วยงานและสถานศึกษาจัดทำแผนป้องกันภัยพิบัติที่อาจเกิดจาก ธรรมชาติมนุษย์ หรือจากสาเหตุอื่น และจัดให้มีการซักซ้อมการดำเนินงานตามที่กำหนดใน แผนอย่างเป็นทางการ เพื่อหลีกเลี่ยงและลดความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นกับหน่วยงานและ สถานศึกษา

5.6 เร่งพัฒนาระบบกลไกการกำกับ ติดตาม และนิเทศเพื่อการพัฒนางานการศึกษา นอกกระบวนและการศึกษาตามอัธยาศัยอย่างมีประสิทธิภาพ

5.6.1 ให้นำหน่วยงานและสถานศึกษาที่เกี่ยวข้องทุกระดับ เร่งพัฒนาระบบกลไก การกำกับ ติดตามและรายงานผลการนำนโยบายสู่การปฏิบัติ ให้สามารถตอบสนองการ ดำเนินงานตามนโยบายในแต่ละเรื่องได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5.6.2 ให้มีการเชื่อมโยงระบบการนิเทศในทุกระดับ ทั้งหน่วยงานภายในและ ภายนอกองค์กร ตั้งแต่ส่วนกลาง ภูมิภาค กลุ่มจังหวัด จังหวัด อำเภอและเขต และตำบลและ แขวง เพื่อความเป็นเอกภาพในการใช้ข้อมูล และการพัฒนางานการศึกษา นอกกระบวนและ การศึกษาตามอัธยาศัย

6. นโยบายต่อเนื่อง

6.1 นโยบายด้านการศึกษา นอกกระบวน

6.1.1 จัดและสนับสนุนการศึกษานอกกระบวนตั้งแต่ปฐมวัยจนจบการศึกษา
ขั้นพื้นฐาน

1) พัฒนาหลักสูตรการศึกษานอกกระบวนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มุ่งเน้น ให้ผู้เรียนสามารถนำสาระการเรียนรู้และวิธีการเรียนรู้ไปใช้ประโยชน์ได้จริงในการพัฒนา

คุณภาพชีวิตโดยรวม และสร้างเสริมสมรรถนะการประกอบอาชีพที่สามารถสร้างรายได้ อย่างมั่นคง

2) ดำเนินการให้ผู้เรียนการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้รับการสนับสนุนค่าจัดซื้อตำราเรียน ค่าจัดกิจกรรมพัฒนาคุณภาพผู้เรียน และค่าเล่าเรียน อย่างทั่วถึงเพื่อเพิ่มโอกาสในการรับการศึกษาที่มีคุณภาพ โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย

3) จัดหาตำราเรียนการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่มีคุณภาพตามที่สำนักงาน กศน. ให้การรับรองคุณภาพให้ทันต่อความต้องการของผู้เรียน พร้อมทั้งจัดให้มีระบบหมุนเวียนตำราเรียน เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนทุกคนสามารถเข้าถึงการใช้บริการตำราเรียนอย่างเท่าเทียมกัน

4) ขยายการจัดการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีคุณภาพ ให้กับประชากรวัยแรงงานที่ไม่จบการศึกษาภาคบังคับและไม่อยู่ในระบบ โรงเรียน โดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาสกลุ่มต่าง ๆ ด้วยวิธีเรียนที่หลากหลาย

5) ส่งเสริม สนับสนุน และเร่งรัดให้ กศน.อำเภอทุกแห่งดำเนินการเทียบโอนความรู้แลประสบการณ์ รวมทั้งผลการเรียนอย่างเป็นระบบได้มาตรฐาน สอดคล้องกับ หลักสูตรเพื่อขยายโอกาสทางการศึกษาให้กับประชาชนอย่างกว้างขวาง

6) พัฒนาระบบฐานข้อมูลรวมของนักศึกษา กศน.ให้มีความครบถ้วน ถูกต้องทันสมัย และเชื่อมโยงกันทั่วประเทศ สามารถสืบค้นและสอบถามได้ทันความต้องการ เพื่อประโยชน์ในการจัดการศึกษาให้กับผู้เรียนและการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ

7) จัดให้มีวิธีการเรียนรู้ที่เน้นการฝึกปฏิบัติจริงเพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจและเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ รวมทั้งสามารถพัฒนาทักษะเกี่ยวกับสาระและวิธีการเรียนรู้ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

8) พัฒนาระบบการประเมินเพื่อเทียบระดับการศึกษาที่มีความโปร่งใส ยุติธรรมตรวจสอบได้ มีมาตรฐานตามที่กำหนด และสามารถตอบสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การดำเนินงานตามภารกิจของครุการศึกษานอกระบบ

การดำเนินงานตามภารกิจของครุการศึกษานอกระบบหรือบทบาทต่าง ๆ ของครุ ประจำศูนย์การเรียนชุมชน และครุอาสาสมัครการศึกษานอก โรงเรียน สามารถสรุปการ

ดำเนินงานหรือบทบาทหน้าที่ดังต่อไปนี้ (สำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียน. 2547 : 5 – 11)

1. บทบาทหน้าที่ครูประจำศูนย์การศึกษานอกกระบวน

จากนโยบายปฏิรูปการศึกษา ซึ่งได้กำหนดให้มีการปฏิรูปการเรียนการสอนแนวใหม่โดยให้มีการปรับกระบวนการเรียนรู้ขั้นพื้นฐาน ดังนั้น สำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียน จึงได้ปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนการศึกษานอกโรงเรียน โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์การเรียนที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้บรรลุวัตถุประสงค์เป้าหมายที่กำหนดดังกล่าว ซึ่งสามารถระบุภารกิจของครูประจำศูนย์การศึกษานอกกระบวนในการจัดกระบวนการเรียนรู้ได้ดังนี้

บทบาทของครูในการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เห็นผู้เรียนเป็นสิ่งสำคัญ

ครูต้องพัฒนาตนเอง ใฝ่รู้ใฝ่เรียนแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่องตลอดเวลา และพัฒนาร่วมกันเป็นทีมมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างครูกลุ่มเดียวกันและครูต่างกลุ่ม ดังนี้ (เนตรพัฒนา ยาวีราช. 2546 : 35-38)

1. การเตรียมการจัดกระบวนการเรียนรู้

1.1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ของผู้เรียนในด้านต่าง ๆ เช่น ความต้องการความสนใจ ลักษณะการเรียน จุดเด่น ข้อจำกัดของผู้เรียนและศึกษาบริบทชุมชน

1.2 ศึกษาและวิเคราะห์ หลักสูตร เนื้อหาสาระและสื่อ

1.3 ศึกษาและประสานแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย จัดทำทะเบียนไว้เป็นข้อมูลอำนวยความสะดวกกับผู้เรียน

1.4 วางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยวางแผนการเรียนรู้ตลอดภาคเรียน ทั้งวางแผนการพบกลุ่ม แผนการสอนของครู แผนการสอนเสริมของวิทยากร แผนการเรียนรู้ด้วยตนเองของผู้เรียน และการวัดและประเมินผล

1.5 จัดเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ได้แก่ สื่อ วัสดุในการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้เพียงพอ และเอื้อต่อผู้เรียน เอกสาร หนังสือ หรือข้อมูลต่าง ๆ ที่จำเป็น (ประสานงานกับห้องสมุด) ติดต่อแหล่งความรู้ ซึ่งอาจจะเป็นบุคคลหรือสถานที่และศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม เครื่องมือประเมินผลการเรียนรู้ สถานที่เพื่อจัดกิจกรรมการเรียนรู้

2. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ มีกระบวนการสำคัญคือ

2.1 สร้างบรรยากาศการเรียนที่ดี

2.2 สนับสนุนให้ผู้เรียนทำกิจกรรมตามแผนการเรียนที่แต่ละคนกำหนดไว้

- 2.3 จัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแผนที่ได้เตรียมไว้
 - 2.4 ดูแลให้ผู้เรียนดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ แก้ปัญหาที่เกิดขึ้น
 - 2.5 อำนวยความสะดวกแก่ผู้เรียนในการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้
3. สังเกต ให้คำแนะนำ ดูแล เสริมแรง ให้กำลังใจและจดบันทึกพฤติกรรมและกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน รวมทั้งเหตุการณ์ที่จะส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนที่เกิดขึ้นขณะทำกิจกรรมทุกครั้งที่มีการพบกลุ่ม
- 3.1 ให้ผู้เรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน
 - 3.2 ให้คำแนะนำให้ข้อมูลต่าง ๆ แก่ผู้เรียน
 - 3.3 บันทึกปัญหาและข้อขัดข้องต่าง ๆ ในการดำเนินกิจกรรมเพื่อปรับปรุงให้ดีขึ้นในครั้งต่อไป
 - 3.4 เสริมแรงผู้เรียนตามความเหมาะสม
 - 3.5 ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับผลงานของผู้เรียน และให้ความรู้เพิ่มเติมตามความเหมาะสม
 - 3.6 ให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน
4. การประเมินผล
- 4.1 ส่งเสริมให้ผู้เรียนเป็นผู้ประเมินตนเองและผู้เรียนกับผู้เรียนประเมินผลร่วมกัน ครูประเมินผู้เรียน และผู้เกี่ยวข้องเป็นผู้ประเมิน
 - 4.2 ประเมินผลการเรียนรู้ตามกระบวนการเรียนรู้ และ ประเมินคุณลักษณะที่พึงประสงค์และประเมินทักษะที่เกี่ยวข้อง
 - 4.3 มีการประเมินอย่างต่อเนื่อง ตลอดเวลาเพื่อพัฒนาปรับปรุงให้ดีขึ้น โดยถือว่าการประเมินเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้
- การดำเนินงานตามพันธกิจงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
- พันธกิจงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ประกอบด้วยกิจกรรมการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ดังนี้ (สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, 2553 : 2 – 3)
1. การศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน คือ กิจกรรมการศึกษาที่มีกลุ่มเป้าหมายผู้รับบริการและวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ที่ชัดเจน มีรูปแบบ หลักสูตรวิธีการจัดและระยะเวลาเรียนหรือฝึกอบรมที่ยืดหยุ่นและหลากหลายตามสภาพความต้องการและศักยภาพในการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายนั้นและมีวิธีการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ที่มี

มาตรฐานเพื่อรับคุณวุฒิทางการศึกษา หรือเพื่อจัดระดับผลการเรียนรู้ ซึ่งจัดกระบวนการเรียนรู้ตามหลักการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มีอยู่ 3 ระดับ คือ ระดับประถมระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

2. การศึกษาต่อเนื่อง คือ การจัดกิจกรรมการศึกษาให้กับกลุ่มเป้าหมายผู้รับบริการให้เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและพัฒนาสังคม ผู้เรียนสามารถนำประสบการณ์จากการเรียนรู้ไปปรับเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิตสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขซึ่งประกอบด้วย

2.1 การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ คือ กิจกรรมการศึกษาที่จัดให้กลุ่มเป้าหมายผู้รับบริการ โดยเน้นเนื้อหาความรู้และทักษะอาชีพที่สอดคล้องกับสภาพของแต่ละท้องถิ่น ให้ผู้เรียนมีทักษะในการจัดการระบบบัญชี การตลาด และการบริหารจัดการอย่างครบวงจรสามารถประกอบอาชีพสมัยใหม่ หรืออาชีพที่ก้าวหน้าในอนาคต หรือรวมกลุ่มกันประกอบอาชีพได้รู้จักนำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อพัฒนาอาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมุ่งเน้นการฝึกทักษะอาชีพและอาชีพและอาชีพพระยะสั้นให้ประชาชนได้ฝึกและพัฒนาทักษะอาชีพเบื้องต้น เพื่อให้สามารถมองเห็นช่องทางในการประกอบอาชีพและนำความรู้ ทักษะ จากการเรียนรู้ไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน

2.2 การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต คือ กิจกรรมการศึกษาที่จัดให้กลุ่มเป้าหมายผู้รับบริการ โดยเน้นให้มีความรู้ความสามารถในการจัดการชีวิตของตนเองให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข กระตุ้นให้เกิดความคิด ให้มีความรู้สึกเห็นคุณค่าเกียรติศักดิ์ของตนเอง ซึ่งมีเนื้อหาของกิจกรรมอย่างต่อเนื่องทุกวัน ดังนี้ ครอบคลุมครัวศึกษา คนตรี กีฬา ยาเสพติด ประชาธิปไตย การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย คุณธรรมและจริยธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น โบราณคดี ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การเข้าค่าย การแข่งขัน การศึกษาดูงาน การเรียนรู้ผ่านสื่ออินเทอร์เน็ต โดยให้ความสำคัญกับกลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุและเยาวชน

2.3 การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน คือ กิจกรรมการศึกษาที่จัดให้กลุ่มเป้าหมายผู้รับบริการ โดยเน้นพัฒนาความสามารถของการแสวงหาความรู้สร้างเสริมกระบวนการเรียนรู้เพื่อการแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชน โดยใช้หลักการจัดการเรียนรู้และการวิจัยชุมชนบูรณาการอยู่ในกระบวนการเรียนรู้ เพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหา และการพัฒนาชุมชนและสังคม โดยใช้รูปแบบการฝึกอบรม การเข้าค่ายการประชุมสัมมนา การศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้และรูปแบบอื่น ๆ ที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย

2.4 การจัดกระบวนการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ กิจกรรมการศึกษาที่จัดให้กลุ่มเป้าหมายผู้รับบริการ โดยเน้นการจัดกระบวนการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และใช้กระบวนการเรียนรู้ทางการศึกษาในการปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่และรายได้ ประกอบด้วย การส่งเสริมการทำเวทีชาวบ้านเพื่อจัดทำแผนชุมชน การส่งเสริมการเรียนรู้ เช่น หลักสูตรระยะสั้น การรวมกลุ่มพัฒนาอาชีพ การจัดทำศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนและการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง

3. การศึกษาตามอัธยาศัย คือ กิจกรรมการศึกษาที่จัดให้กลุ่มเป้าหมายผู้รับบริการ โดยเน้นกิจกรรมการเรียนรู้ในวิถีชีวิตประจำวันของบุคคลซึ่งบุคคลสามารถเลือกที่จะเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ตามความสนใจ ความต้องการ โอกาสความพร้อม และศักยภาพในการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล

4. การจัดกิจกรรมการศึกษาดำเนินนโยบายเร่งด่วนของรัฐบาล (Flagship) คือ กิจกรรมการศึกษาที่จัดให้กลุ่มเป้าหมายผู้รับบริการ ตามที่ได้รับมอบหมายเป็นพิเศษจากรัฐบาล เช่น นโยบาย 3D ประกอบด้วย ด้านส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตย (Democracy) ด้านส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมและความเป็นไทย (Decency) ด้านส่งเสริมภูมิคุ้มกันภัยจากยาเสพติด (Drug – free) นโยบายปรองดองแห่งชาติ ส่งเสริมการอ่านเป็นวาระแห่งชาติ เป็นต้น

จากการศึกษาบทบาทหน้าที่ครูประจำศูนย์การเรียนรู้ชุมชนหรือภารกิจของครู การศึกษานอกระบบทั้ง 4 ด้าน ผู้วิจัยเห็นว่า เป็นภารกิจที่ครูประจำศูนย์การเรียนรู้หรือศูนย์การศึกษานอกระบบจะต้องปฏิบัติตามที่ได้รับมอบหมายนั้น มีผลกระทบต่อคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษา และเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาการดำเนินงานตามภารกิจของครูการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยดังกล่าว

2. บทบาทหน้าที่ครูอาสาสมัครการศึกษานอกโรงเรียน

ครูอาสาสมัครการศึกษานอกโรงเรียนแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

2.1 ครูอาสาสมัครการศึกษานอกโรงเรียนในพื้นที่ทั่วไป (พื้นที่ปกติในเมืองชนบท ชายแดน ศูนย์การเรียนรู้ปอเนาะ)

2.2 ครูอาสาสมัครการศึกษานอกโรงเรียนในพื้นที่เฉพาะในเขตภูเขา (ศษช.) ในที่นี้จะขอกว่าถึงเฉพาะประเภทที่ 1 ซึ่งมีบทบาทหน้าที่ตามสำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียนกำหนด ดังนี้ (สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน, 2547 : 12)

2.2.1 บทบาทหน้าที่หลัก

จัดกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมการเรียนรู้ตามภารกิจเฉพาะกลุ่มเป้าหมายและพื้นที่รับผิดชอบ

2.2.2 บทบาทหน้าที่ในการส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมการเรียนการสอน

ครูอาสาสมัครการศึกษานอกโรงเรียน มีบทบาทหน้าที่ในการส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมการเรียนการสอน ดังนี้

- 1) สืบหาข้อมูลกลุ่มเป้าหมาย ศึกษาชุมชนและวางแผนระดับจุลภาค โดยดำเนินการร่วมกับองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนในระดับตำบล และหมู่บ้าน
- 2) บริหารจัดการ ประสานงานกับหน่วยงานเครือข่ายทั้งภาครัฐและเอกชนในทุกๆระดับ เพื่อระดมสรรพกำลังในการจัดการศึกษานอกโรงเรียน การศึกษาตามอัธยาศัย และส่งเสริมการศึกษาในระดับโรงเรียน
- 3) ส่งเสริม สนับสนุน และร่วมมือกับหน่วยงานเครือข่ายทั้งภาครัฐและเอกชนในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนทุกรูปแบบ
- 4) ส่งเสริม สนับสนุน และร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนากระบวนการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนทุกรูปแบบในพื้นที่รับผิดชอบ
- 5) ส่งเสริมให้ประชาชนรู้จักพึ่งพาตนเองเพื่อให้มีอาชีพและคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น
- 6) ร่วมกับชุมชนในการพัฒนาเพื่อให้เกิดระบบการบริหารจัดการการศึกษานอกโรงเรียน และการบริหารจัดการการศึกษาตลอดชีวิตในระดับตำบลและหมู่บ้านอย่างต่อเนื่อง
- 7) พัฒนาและแสวงหาความรู้อย่างสม่ำเสมอ ทั้งในเรื่องหลักสูตรและวิธีการใหม่ ๆ ในการจัดการเรียนการสอน นวัตกรรมทางการศึกษา ฯลฯ

สรุปได้ว่า บทบาทหน้าที่ครูถือเป็นกลไกสำคัญที่เป็นแนวทางแห่งการดำเนินงานไปด้วยความสำเร็จ ครูต้องเชื่อมโยงการดำเนินงานให้เป็นระบบ โดยมีการแนะแนวการปฐมนิเทศ การวิเคราะห์หลักสูตรของกรมการศึกษานอกโรงเรียน มีการวางแผนการจัดการเรียนรู้ มีกระบวนการเรียนการสอนหรือกระบวนการเรียนรู้ และมีการวัดประเมินผลการเรียนการสอน และบูรณาการเรียนการสอนให้เกิดความเหมาะสมและสอดคล้องกับการดำเนินงานและความต้องการของผู้เรียนให้เกิดศักยภาพ ทั้งนี้ก็เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างถูกต้องและเกิดประสิทธิภาพ

บริบทของสำนักงานส่งเสริม การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในเขต ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

1. วิสัยทัศน์

คนไทยได้รับการศึกษาตลอดชีวิตและการศึกษาอาชีพเพื่อการมีงานทำที่มีคุณภาพ ได้ทุกที่ ทุกเวลา อย่างทั่วถึง และเท่าเทียมกัน เพื่อให้เกิดสังคมฐานความรู้ และการมีอาชีพอย่าง ยั่งยืน

2. พันธกิจ

2.1 จัดและส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยให้มีคุณภาพ และบริการประชาชนได้อย่างทั่วถึง

2.2 จัดและส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อพัฒนาสมรรถนะของ ประชาชนและชุมชนให้สามารถสร้างรายได้ สร้างสรรค์และแข่งขันด้านอาชีพได้อย่างยั่งยืน

2.3 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายทั้งในและต่างประเทศในการ ดำเนินงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อส่งเสริมการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อการมีงานทำ

2.4 พัฒนาและส่งเสริมการนำวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาศาสตร์ และ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร มาใช้ให้เกิดประสิทธิภาพต่อการจัดการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยและการศึกษาอาชีพเพื่อการมีงานทำ

2.5 พัฒนาบุคลากรและระบบการบริหารจัดการให้สามารถดำเนินงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อการมีงานทำของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. เป้าประสงค์

3.1 คนไทยได้รับโอกาสทางการศึกษาในรูปแบบของการศึกษานอกระบบและ การศึกษาตามอัธยาศัยที่มีคุณภาพอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม

3.2 ประชากรวัยแรงงานมีสมรรถนะในการประกอบอาชีพ สามารถประกอบ อาชีพที่สร้างรายได้ให้กับตนเองและครอบครัวได้อย่างยั่งยืน

3.3 ชุมชนมีฐานอาชีพที่หลากหลาย ที่สามารถยกระดับไปสู่วิสาหกิจชุมชนอัน นำไปสู่การสร้าง ความมั่นคงทางเศรษฐกิจในระดับประเทศได้

3.4 องค์กรภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งในและต่างประเทศมาร่วมเป็นภาคีเครือข่ายในการดำเนินงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอย่างกว้างขวาง

3.5 หน่วยงานและสถานศึกษานำวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา และเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมาใช้ในการเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอย่างทั่วถึง

3.6 บุคลากรของหน่วยงานและสถานศึกษาได้รับการพัฒนาเพื่อเพิ่มสมรรถนะในการปฏิบัติงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอย่างทั่วถึง

3.7 หน่วยงานและสถานศึกษามีการพัฒนากระบวนการบริหารจัดการเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

4. โครงสร้างการบริหาร

การศึกษานอกโรงเรียนได้นำปรัชญา “คิดเป็น” มาใช้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน โดยมุ่งเน้นที่เป็นเป้าหมายสูงสุดของชีวิตคนให้มีความสุข ซึ่งบุคคลสามารถบรรลุถึงเป้าหมายได้ หากสามารถแก้ไขปัญหาและปรับตัวให้ประสานสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมนักรศึกษาไทยได้ แสดงแนวคิดการศึกษานอกโรงเรียนไว้เมื่อครั้งยังดำรงตำแหน่งหัวหน้ากองการศึกษาผู้ใหญ่ กรมสามัญศึกษา โดยมีหลักการว่าความต้องการขั้นพื้นฐานของการเรียนของมวลชนก็เพื่อมุ่งให้เกิดความประสมกลมกลืนเข้ากันได้ระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งความสุขจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อคนสามารถเอาชนะอุปสรรคต่าง ๆ หรือสามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมได้

โครงสร้างการบริหารงานศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

แผนภาพที่ 2 แสดงโครงสร้างการบริหารงานศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

โดยสรุป สภาพการบริหารศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดเป็นสถานศึกษาจัดการศึกษาสำหรับบุคคลที่พลาดโอกาสทางการศึกษาให้แก่ประชาชนด้านการศึกษานขั้นพื้นฐาน เปิดสอนหลักสูตรประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยใช้หลักสูตรการศึกษาแกนกลางขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ซึ่งเป็นหลักสูตรใหม่ ใช้ระยะเวลาในการเรียนรู้หลักสูตรละ 2 ปี สามารถจบหลักสูตรก่อน 2 ปีได้ เนื่องจากมีการเทียบโอนสายสามัญหรือเทียบ โอนด้านอาชีพ ทำให้เกิดปัญหาในการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรใหม่ สถานศึกษาจึงได้มีการพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ ความเข้าใจ ความสามารถและทักษะในการจัดกระบวนการเรียนรู้ในสถานศึกษานอกระบบ โรงเรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 โดยพัฒนาด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียน เพื่อพัฒนาและแก้ปัญหาของนักศึกษาในการเรียนรู้ โดยพัฒนาครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนไปเข้ารับการฝึกอบรม วิธีการและเทคนิคเกี่ยวกับกิจกรรมด้านการเรียนรู้จากต้นสังกัดและหน่วยงานอื่น ๆ ที่จัดอบรมให้ความรู้ ทางวิชาการใหม่ ๆ เพื่อนำประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานด้านการเรียนรู้ สถานศึกษาได้มีการจัดนิเทศ กำกับ ติดตาม ในด้านการเรียนการวางแผนการจัดการเรียนรู้ การจัดกระบวนการเรียนรู้ การวัดผล ประเมินผลการเรียนรู้ของครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ในด้านการพัฒนาครูมีการดำเนินการเป็นส่วนน้อย ทำให้กระบวนการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนไม่ได้ตามเนื้อหาสาระของหลักสูตรเท่าที่ควร จึงส่งผลกระทบต่อการพัฒนา นักศึกษาจึงมีครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนจำนวนมากต้องการพัฒนาตนเองในด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้ เพื่อนำไปพัฒนา และแก้ไขปัญหการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นสภาพปัญหาในการจัดกระบวนการเรียนรู้ การศึกษานอกโรงเรียนของศูนย์บริการการศึกษานอก โรงเรียนจังหวัด ครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจเกี่ยวกับการวางแผนการจัดการเรียนรู้การจัดกระบวนการเรียนรู้การวัดผล ประเมินผลการเรียนรู้ หลักสูตรการศึกษาเท่าที่ควร ยังไม่ปรับปรุงพฤติกรรมการเรียนรู้ เช่น สอนแบบบรรยายตามหนังสือเรียน ยึดครูเป็นศูนย์กลาง นักศึกษาไม่มีโอกาสได้คิด ทำกิจกรรม หรือแสดงความคิดเห็น นักศึกษาไม่สนใจที่ครูสอนแบบบรรยาย ขาดการนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้การศึกษานอก โรงเรียน ส่งผลให้ครูไม่มีความรู้ ความเข้าใจ ความสามารถและทักษะในการจัดกระบวนการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียน สถานศึกษาจึงได้จัดกระบวนการพัฒนาครูขึ้น เพื่อให้บรรลุซึ่งการจัดกระบวนการเรียน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

พัฒนา ปุ๊ว้ง (2549 : 98) ได้ศึกษาเรื่องการจัดการศึกษานอกโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ตามการรับรู้ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดหนองคาย เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยรวม มีการจัดการศึกษานอกโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัยอยู่ในระดับมากทุกด้าน ผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีอายุราชการต่างกัน มีวุฒิการศึกษาต่างกัน และในสถานศึกษาที่มีขนาดต่างกัน มีการรับรู้ต่อการจัดการศึกษานอกโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย อยู่ในระดับมากทุกด้าน และ การรับรู้ไม่แตกต่างกัน

โอฬาร โสมคำ (2549 : 96) ได้ศึกษาการดำเนินงานตามภารกิจของครูการศึกษานอกโรงเรียน ประจำศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ สังกัดศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน จังหวัดขอนแก่นและจังหวัดเลย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการดำเนินงานตามภารกิจของครูการศึกษานอกโรงเรียน ประจำศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ สังกัดศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดขอนแก่น และจังหวัดเลย ผลการวิจัย พบว่า สภาพการดำเนินงานโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ปัญหาการดำเนินงานโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง การเปรียบเทียบสภาพการดำเนินงาน จำแนกตามประเภทของครู วุฒิการศึกษา และประสบการณ์ทำงาน พบว่า สภาพการดำเนินงานของครูทั้ง 6 ด้าน ไม่แตกต่างกัน การเปรียบเทียบปัญหาการดำเนินงาน จำแนกตามประเภทของครู วุฒิการศึกษา และประสบการณ์ทำงาน พบว่า ปัญหาการดำเนินงานตามภารกิจของครูทั้ง 6 ด้าน จำแนกตามวุฒิการศึกษามีปัญหาการดำเนินงานตามภารกิจของครูแตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 ส่วนการจำแนกตามประเภทของครูและประสบการณ์ทำงาน ไม่แตกต่างกัน

จุฑามาส พรเบญจ (2550 : 105) ศึกษาการพัฒนาการตามแนวทางปฏิรูปการศึกษาของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า ความต้องการพัฒนาบุคลากร โดยรวมและรายด้านทั้ง 5 ด้าน อยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านคุณลักษณะของครู การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ด้านการวัดผลประเมินผล ด้านการปฏิบัติราชการยุคใหม่และปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ ด้านการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน และด้านการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ผลการเปรียบเทียบระดับความต้องการพัฒนาบุคลากร พบว่า บุคลากรมีรูปแบบการจัดกิจกรรม

การศึกษานอกโรงเรียนต่างกัน มีระดับความต้องการพัฒนาบุคลากร ในแต่ละด้านไม่แตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 และบุคลากรที่มีกรอบตำแหน่งแตกต่างกัน มีระดับความต้องการพัฒนาบุคลากร ในแต่ละด้านไม่แตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาบุคลากร พบว่า บุคลากรมีความต้องการพัฒนาด้วยวิธี 3 วิธี โดยเรียงลำดับความต้องการ ดังนี้ ด้านการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน บุคลากรมีความต้องการพัฒนาด้วยวิธี

1) การฝึกอบรม 2) การพัฒนาด้วยตนเอง และ 3) ศึกษาต่อและดูงานด้านการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง บุคลากรมีความต้องการที่จะพัฒนาด้วยวิธี 1) การฝึกอบรม 2) การพัฒนาด้วยตนเอง 3) การศึกษาต่อและดูงาน ด้านการปฏิบัติราชการยุคใหม่และการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ บุคลากรมีความต้องการด้วยวิธี 1) การฝึกอบรม 2) การพัฒนาด้วยตนเอง และ 3) การศึกษาต่อและดูงาน ด้านคุณลักษณะของครู การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยบุคลากรมีความต้องการพัฒนาด้วยวิธี 1) การฝึกอบรม 2) การพัฒนาด้วยตนเอง และ 3) การพัฒนาที่งาน และด้านการวัดผลประเมินผล บุคลากรมีความต้องการพัฒนาด้วยวิธี 1) การฝึกอบรม 2) การพัฒนาด้วยตนเอง และ 3) การศึกษาต่อและดูงาน

แนวทางการพัฒนาบุคลากร จำแนกตามรูปแบบการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนพบว่า บุคลากรมีรูปแบบการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนต่างกัน มีแนวทางการพัฒนาบุคลากรแตกต่างกัน ถ้าจำแนกตามกรอบตำแหน่งงาน พบว่าบุคลากรที่มีกรอบตำแหน่งต่างกัน มีแนวทางในการพัฒนาบุคลากรแตกต่างกัน

สนั่น เตะชนะนอก (2550 : 83) ศึกษาการศึกษาปัญหาการเข้าร่วมกิจกรรมการจัดกระบวนการเรียนรู้ของนักศึกษานอกโรงเรียน ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอหนองบัวระเหว จังหวัดชัยภูมิ พบว่า 1) ปัญหาการเข้าร่วมกิจกรรมการจัดกระบวนการเรียนรู้ของนักศึกษาคณะการศึกษานอกโรงเรียน ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอหนองบัวระเหว จังหวัดชัยภูมิ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายกิจกรรมพบว่า ทุกกิจกรรมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากสูงสุดไปต่ำสุด คือ กิจกรรมการจัดการเรียนรู้โดยการทำโครงการ กิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต กิจกรรมการเรียนรู้โดยกิจกรรมการเรียนรู้ต่อเนื่อง กิจกรรมการเรียนรู้ด้วยการสอนเสริม และการจัดกิจกรรม โดยการพบกลุ่มตามลำดับ 2) การเปรียบเทียบปัญหาการเข้าร่วมกิจกรรมการจัดกระบวนการเรียนรู้ของนักศึกษาคณะการศึกษานอกโรงเรียน ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอหนองบัวระเหว จังหวัดชัยภูมิ จำแนกตามเพศ ระดับการศึกษา และสภาพการมีงานทำ พบว่า ปัญหาการเข้าร่วมกิจกรรมการจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ยกเว้นกิจกรรมการพัฒนา

คุณภาพชีวิต พบว่า ปัญหาการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนนอกโรงเรียน จำแนกตามสถานภาพตำแหน่ง และระดับการศึกษา มีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ 0.05

สุภาวดี ไพรเจียว (2551 : 100) ได้ศึกษา การพัฒนาครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอประทาย ด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอประทาย จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา ผลการศึกษาพบว่า การพัฒนาครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอประทาย อยู่ในระดับมาก ด้านพฤติกรรมในศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอประทายของครู อาจารย์และผู้ร่วมศึกษาได้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรม และเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยมีจุดเน้น 5 ด้าน คือ การจัดการเรียนรู้โดยการพบกลุ่มด้านการจัดการเรียนรู้โดยกิจกรรมเรียนรู้ต่อเนื่อง ด้านการจัดการเรียนรู้โดยการทำโครงการด้านการจัดการเรียนรู้โดยการสอนเสริม และด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต พบว่า ครูอาจารย์และผู้ร่วมศึกษาได้พัฒนาประสิทธิภาพในการจัดกระบวนการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนได้ดีขึ้น

พุทธิชาติ ทะลิต (2552 : 94-95) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในการจัดการเรียนการสอนการศึกษาต่อเนื่องของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษา ตามอัธยาศัยจังหวัดนครนายก ผลการศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในการจัดการเรียนการสอนการศึกษาต่อเนื่องของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษา ตามอัธยาศัยจังหวัดนครนายก อยู่ในระดับมาก ผู้นำชุมชนที่มีเพศและอายุต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนการศึกษาต่อเนื่องไม่แตกต่าง ส่วนผู้นำที่มีวุฒิการศึกษา รายได้ ตำแหน่ง และระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนการศึกษาต่อเนื่อง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

สายัณห์ พันธุ์งาม (2552 : 84) ได้ศึกษาการจัดการจัดกระบวนการเรียนรู้การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชน สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า 1) ครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชน มีสภาพการจัดกระบวนการเรียนรู้การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงตามลำดับเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 อันดับ พบว่า กิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต ด้านการสอนเสริม ด้านการทำโครงการ ตามลำดับ ครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนมีปัญหาการจัดกระบวนการเรียนรู้การศึกษานอกระบบและการศึกษาตาม

อชยาศัย ภาพรวมอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 อันดับ พบว่า ด้านการพบกลุ่ม ด้านการ ใช้กิจกรรมการเรียนรู้ ต่อเนื่องและ ด้านการสอนเสริมตามลำดับ 2) ผลการเปรียบเทียบสภาพระดับและปัญหาการจัดกระบวนการเรียนรู้ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยของครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชน สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า 2.1) ครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่มีเพศที่แตกต่างกันมีระดับสภาพและปัญหาการจัดกระบวนการเรียนรู้ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยทั้งภาพรวมและรายด้านทุกด้าน ไม่มีความแตกต่างกัน 2.2) ครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่มีอายุแตกต่างกันมีระดับสภาพการจัดกระบวนการเรียนรู้ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ด้านการ ใช้กิจกรรมการเรียนรู้ต่อเนื่องมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนในด้านการพบกลุ่ม ด้านการทำงาน โครงการงาน ด้านการสอนเสริมและด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต ไม่มีความแตกต่างกัน 2.3) ครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่มีอายุแตกต่างกัน มีระดับปัญหาการจัดกระบวนการเรียนรู้ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ไม่มีความแตกต่างกัน 2.4) ครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่มีวุฒิการศึกษาแตกต่างกัน มีระดับสภาพการจัดกระบวนการเรียนรู้ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในด้านการสอนเสริมมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติ .05 ส่วนด้านการพบกลุ่ม ด้านการ ใช้กิจกรรมการเรียนรู้ต่อเนื่อง ด้านการทำโครงการงาน และด้านกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต ไม่มีความแตกต่างกัน 2.5) ครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ที่มีวุฒิการศึกษาแตกต่างมีระดับปัญหาการจัดกระบวนการเรียนรู้ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยทุกด้าน ไม่แตกต่างกัน 2.6) ครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนมีประสบการณ์ในการทำงานแตกต่างกันมีระดับสภาพการจัดกระบวนการเรียนรู้ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยทั้งภาพรวมและรายด้านในการพบกลุ่ม ด้านการ ใช้กิจกรรมการเรียนรู้ ต่อเนื่อง และด้านกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิตมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 ส่วนด้านการทำโครงการงานและการสอนเสริม ไม่แตกต่างกัน และ 2.7) ครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนมีประสบการณ์ในการทำงานแตกต่างกัน มีระดับปัญหาการจัดกระบวนการเรียนรู้ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยทั้งภาพรวม และรายด้าน ไม่แตกต่างกัน

อัญชลี หมุดเมือง (2553 : 79) ได้ศึกษาการศึกษาผลการบริหารงานตามบทบาทและอำนาจหน้าที่ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอในจังหวัดสระบุรี ผลการวิจัยพบว่า ผลการบริหารงานตามบทบาทและอำนาจหน้าที่จำแนกตามสถานภาพและปัจจัยทางสังคม ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอในจังหวัดสระบุรีใน

ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการปฏิบัติงานอื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย รองลงมาคือด้านคำเนิกรเทียบโอนผลการเรียนการเทียบโอนความรู้และประสบการณ์ ส่วนด้านที่ค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ด้านการส่งเสริมสนับสนุนพัฒนาแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่วนในด้านปัจจัยทางสังคมจำแนกตามสถานภาพ โดยภาพรวมพบว่า บุคลากรมีปัจจัยทางสังคมด้านการประสานงานในหน่วยงานมากกว่าด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานและด้านความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ และในด้านปัจจัยทางสังคมจำแนกตามการบริหารงานตามบทบาทและอำนาจหน้าที่ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอในจังหวัดสระบุรี โดยภาพรวมพบว่า บุคลากรที่มีปัจจัยทางสังคมมากที่สุด จะมีการบริหารงานด้านคำเนิกรประกันคุณภาพภายในให้สอดคล้องกับระบบหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดสูงสุด

จิรัฏฐ์ แก้วกุล (2554 : 109) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในการจัดการศึกษาเทียบเท่าของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเขตบางรัก ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในการจัดการศึกษาเทียบเท่าของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเขตบางรัก โดยรวมอยู่ในระดับมาก ผลการเปรียบเทียบแนวทางการพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในการจัดการศึกษาเทียบเท่าของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเขตบางรัก จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์พบว่า ไม่แตกต่างกัน

ริติ พึ่งเพียร (2554 : 103) ได้ศึกษาความต้องการการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของประชาชนเทศบาลตำบลโพสะ อำเภอเมือง จังหวัดอ่างทอง ผลการวิจัยพบว่า

1. ความต้องการการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของประชาชนในเทศบาลตำบลโพสะ อำเภอเมืองอ่างทอง จังหวัดอ่างทอง โดยรวมอยู่ในระดับมาก
2. ผลการเปรียบเทียบความต้องการการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของประชาชนในเทศบาลตำบลโพสะ จำแนกตามระดับการศึกษาและประสบการณ์ในงานไม่แตกต่างกัน

สุทธาจารี สุระมาตย์ (2554 : 99 - 100) ได้ศึกษาสภาพและความต้องการการจัดกิจกรรมนันทนาการภายในศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเมืองอุทัยธานี พบว่า นักศึกษาศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเมืองอุทัยธานีมีความต้องการอยู่ในระดับมาก ผลการเปรียบเทียบจำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

2. งานวิจัยต่างประเทศ

Nadler (1989 : 70) ได้วิจัยเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้โดยการใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ ในการศึกษาและในการประกอบอาชีพต่าง ๆ โดยศึกษาจากแผนกวิชาวิศวกรรมโรงงานในมหาวิทยาลัยเปอร์โตริโก พบว่า สิ่งที่ทำให้การศึกษากระบวนการเรียนรู้ให้ได้ผลนั้น ต้องมีอุปกรณ์และเครื่องมือ เครื่องใช้สมัยใหม่มาช่วยส่งเสริม เช่น คอมพิวเตอร์ มีการใช้วิชาสถิติเข้ามาเปรียบเทียบข้อมูลและการวิจัยนี้เชื่อว่าจะสามารถให้ความรู้แก่ผู้เรียนได้เต็มที่ และมีประสิทธิภาพ

Bergevin (1967 : 10-12) ได้เสนอขั้นตอนการวางแผนการจัดกิจกรรมแผนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนผู้ใหญ่ ออกเป็นดังนี้

1. พิจารณาความต้องการหรือความสนใจของผู้ที่จะเข้าร่วมกิจกรรมความสนใจนั้นคือ สิ่งที่ผู้เข้าร่วมโครงการอยากจะเรียนรู้หรือมีความเข้าใจดีขึ้น ส่วนความต้องการนั้นหมายถึงสิ่งที่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมคิดว่ายังขาดอยู่และต้องการเรียนรู้เข้ามาชดเชยความต้องการและความสนใจมีความเกี่ยวพันซึ่งกันและกัน ดังนั้นการจัดกิจกรรมอย่างมีประสิทธิภาพจะต้องเริ่มต้นตามความต้องการและความสนใจของผู้เข้ากิจกรรมหรือโครงการ

2. การพัฒนาหัวข้อเรื่อง หัวข้อเรื่องหมายถึง ปัญหาเฉพาะ ประเด็นและโมทัศน์ต่าง ๆ ที่จะมีการเรียนการสอน การพัฒนาหัวข้อเรื่องทำได้โดยการนำปัญหาและความต้องการมาวิเคราะห์แยกออกเป็นส่วน ๆ ซึ่งเรียกว่าเนื้อหาของโครงการ

3. การกำหนดเป้าหมายกิจกรรมการเรียนรู้เป้าหมาย คือ วัตถุประสงค์ต่าง ๆ ที่เป็นแนวทางกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ จะมีพื้นฐานอยู่บนระดับ ค่านิยมสังคมของผู้เรียน

4. การเลือกทรัพยากรที่เหมาะสม ทรัพยากรแหล่งการเรียนรู้ หมายถึง บุคคลและสื่อทางการศึกษา ที่จะเป็นประโยชน์แก่ผู้เรียนในการค้นคว้าหาข้อมูลต่าง ๆ และช่วยให้ผู้เรียนบรรลุเป้าหมายทางการศึกษา

5. การเลือกเทคนิคและเทคนิคย่อยในการเรียน เทคนิคการเรียนการสอน หมายถึงวิธีการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ เพื่อประโยชน์ในการเรียนรู้ของผู้เรียน เช่น เทคนิคการบรรยาย การดูงาน การสาธิต เป็นต้น ส่วนเทคนิคย่อยหมายถึงเครื่องมือทางการศึกษาที่ใช้เพื่อให้เทคนิคมีประสิทธิภาพ เช่น การจดบันทึก การสังเกตกลุ่ม

Rumbaugh (2001 : 330) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการเรียนการสอนที่เป็นเฉพาะแบบพบว่า ครูส่วนใหญ่มีความต้องการที่จะช่วยให้เด็ก ทำกิจกรรมทั้งในและนอกห้องเรียนให้

ประสบผลสำเร็จ เป็นเรื่องที่ยากที่จะทำให้เด็กยอมรับ เนื่องจากความแตกต่างระหว่างบุคคล ครูเห็นว่าเด็กมีความสามารถที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ในชีวิตประจำวันของเด็ก ได้เรียนรู้ ได้สร้างและประสบการณ์ ครูที่ดีจึงต้องมีวิธีการที่จะพัฒนาการเรียนการสอนให้เด็กอย่างเหมาะสมและให้เกิดความสัมพันธ์กับบุคลิกภาพของเด็กด้วย การเรียนการสอนต้องทำให้เด็กเข้าใจตนเองในห้องเรียนเป็นสำคัญ

Maddox (2003 : 112-A) ได้ศึกษาเพื่อฝึกอบรมครูกลุ่มที่เลือกจาก สหวิทยาเขต Norwalk-La Mirada ในกลยุทธ์การสอนและบทเรียนตัวอย่างที่หลากหลายสำหรับครูเพื่อใช้ในชั้นเรียนและเพื่อศึกษาครั้งนี้เกี่ยวกับการฝึกอบรมครูในด้านกลยุทธ์การสอนที่ใช้ผู้เรียนทุกคน โดยไม่คำนึงถึงรูปแบบการเรียนที่หลากหลายของครูเหล่านั้น ครูจำเป็นต้องจัดกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียนแต่ละคนในชั้นเรียนอย่างเข้าใจจริง ๆ ผลการศึกษาพบว่ากลยุทธ์หนึ่ง ๆ ไม่เหมาะกับวิธีการสอนเลย เมื่อลดขนาดชั้นลงครูหลายคนเข้าใจในชั้นเรียนโดยมีประสบการณ์สอนน้อยหรือไม่มีเลย ผู้วิจัยค้นพบว่า ครูจำนวน 15 คน ในทั้งหมด 25 คน ในการศึกษาครั้งนี้ไม่เคยฝึกสอนมาก่อน การเข้าชั้นเรียนแบ่งออกเป็น 3 ระยะ ระยะที่ 1 ประกอบด้วยการประชุมรูปแบบการสอนก่อนการฝึกอบรม ครูตอบคำถามข้อสอบเชิงเนื้อหาและแบบตรวจสอบรายการที่กำหนดความรู้เพิ่มเติมของตน และการใช้กลยุทธ์ปัญหา รวมทั้งการใช้โครงสร้างของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ระยะที่ 2 ประกอบด้วยครูที่เข้ารับการร่วมมือ ระยะที่ 3 ครูกลับไปทำแบบทดสอบเชิงเนื้อหาและแบบตรวจสอบรายการของครูอีกครั้งหนึ่ง เพื่อศึกษาว่ามีการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบการสอนของตนหลังจากการฝึกอบรมเรียบร้อยแล้ว ระหว่างการฝึกอบรม ครูทำงานร่วมกันและมีประสบการณ์ในกลยุทธ์การสอนด้วยตนเอง ครูได้เรียนรู้ร่วมกันและใช้วิธีของตนเองเรียนรู้ดีที่สุดและวิธีที่พวกเขาสามารถประยุกต์ การฝึกอบรมไปใช้ให้เกิดประโยชน์แก่นักเรียน ในขณะที่ฝึกอบรมดำเนินไป ครูแสดงความเข้าใจที่ชัดเจนขึ้นเกี่ยวกับปัญหา ครูเห็นว่ากิจกรรมเหล่านี้สนุกสนาน โครงสร้างการฝึกอบรมของ Kagan ครั้งนี้ช่วยให้ครูเชื่อมโยงอารมณ์กับเนื้อหาทางวิชาการซึ่งสนับสนุนการปฏิสัมพันธ์ในทางบวก และทำให้การเรียนรู้ได้มากขึ้น การฝึกอบรมทำให้ครูมีการปรับปรุงกลยุทธ์การสอนและรูปแบบการสอนในเฉพาะด้านที่ได้รับ

McKernan (2003 : 2500 - A) ได้ศึกษาการพัฒนาแผนปรับปรุงท้องถิ่น โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการ วิธีการศึกษาใช้โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย 2 โรงเรียนในกลุ่มโรงเรียนสหภาพออกซฟอร์ด โครงการยอดเยี่ยมนี้ได้นำครูผู้ปกครองและผู้บริหาร โรงเรียนมารวมกัน โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อกำหนดประสิทธิภาพ

ของแผนเหล่านี้ในการระบุความต้องการทางวิชาการทั้งโรงเรียน และเพื่อระบุว่าโครงการนี้อาจจะได้รับการปรับปรุงอย่างไร ผลการศึกษาพบว่า แต่ละโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการได้กำหนดกรอบความคิดที่เหมือนกันที่ทุกโรงเรียนจะต้องนำไปปฏิบัติก่อนที่จะกำหนดกระบวนการที่เป็นพื้นฐานของการปฏิรูปโรงเรียน ซึ่ง ได้แก่ วัฒนธรรมโรงเรียน เวลาที่เป็นอุปสรรคการมีส่วนร่วมของครูและผู้ปกครอง การใช้ข้อมูลทางวิชาการที่เหมาะสม และการนำแผนไปใช้เมื่อใช้เป็นกระบวนการมีส่วนร่วมแล้ว การวางแผนปรับปรุงท้องถิ่นของโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายก็เชื่อมโยงความต้องการของนักเรียนในการเข้าร่วมอย่างเหมาะสมและเข้ากับทรัพยากรที่มีอยู่ จึงเป็นผลที่เกิดขึ้นอย่างแท้จริงอย่างไรก็ตามจำเป็นต้องมีวินัยในการประยุกต์ใช้บางประการ ผู้นำโรงเรียนต้องชี้นำกระบวนการและส่งเสริมการร่วมมือกันปฏิบัติอย่างกระตือรือร้น ครูและผู้ปกครองต้องมีความรู้สึกว่าเป็นสิทธิและความรับผิดชอบในกระบวนการและผลที่เกิดขึ้นต้องมองเห็นได้ เมื่อเสร็จสิ้นครบวงจรประจำปีของกระบวนการแล้วชั้นเรียน โรงเรียนหรือกลุ่มโรงเรียนก็สามารถจะวิวัฒนาการไปเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ซึ่งก่อตั้งขึ้นด้วยความร่วมมือและปฏิบัติได้

Fahr (2005 : Website) ได้ศึกษาความต้องการการศึกษาตามอรรถศาสตร์ ของคนในประเทศเยอรมนี โดยศึกษาตัวแปรที่เกี่ยวข้อง คือ ระดับการศึกษา และการแบ่งเวลา ต่อความต้องการการศึกษาตามอรรถศาสตร์ พบว่า บุคคลที่มีการศึกษาสูง จะมีความสามารถในการแบ่งเวลาได้มากกว่าด้วยเหตุนี้จึงทำให้สามารถมีเวลาในการทำกิจกรรมอื่นๆเพิ่มเติม ทั้งนี้ก็เพื่อการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์และความต้องการในการเรียนรู้ตามอรรถศาสตร์จะมาจาก ความสนใจ ความพอใจของแต่ละบุคคล

Bergevin (1967 : 10-12) ได้เสนอขั้นตอนการวางแผนการจัดกิจกรรมแผนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนผู้ใหญ่ ออกเป็นดังนี้

1. พิจารณาความต้องการหรือความสนใจของผู้ที่จะเข้าร่วมกิจกรรมความสนใจนั้นคือ สิ่งที่ผู้เข้าร่วมโครงการอยากจะเรียนรู้หรือมีความเข้าใจดีขึ้น ส่วนความต้องการนั้นหมายถึง สิ่งที่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมคิดว่ายังขาดอยู่และต้องการเรียนรู้เข้ามาชดเชยความต้องการและความสนใจมีความเกี่ยวพันซึ่งกันและกัน ดังนั้นการจัดกิจกรรมอย่างมีประสิทธิภาพจะต้องเริ่มต้นตามความต้องการและความสนใจของผู้เข้ากิจกรรมหรือโครงการ

2. การพัฒนาหัวข้อเรื่อง หัวข้อเรื่องหมายถึง ปัญหาเฉพาะ ประเด็นและมโนทัศน์ต่าง ๆ ที่จะมีในกิจกรรมการเรียนการสอน การพัฒนาหัวข้อเรื่องทำได้โดยการนำปัญหาและความต้องการมาวิเคราะห์แยกออกเป็นส่วน ๆ ซึ่งเรียกว่าเนื้อหาของโครงการ

3. การกำหนดเป้าหมายกิจกรรมการเรียนรู้เป้าหมาย คือ วัตถุประสงค์ต่าง ๆ ที่เป็นแนวทางกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ จะมีพื้นฐานอยู่บนระดับ ค่านิยมสังคมของผู้เรียน

4. การเลือกทรัพยากรที่เหมาะสม ทรัพยากรแหล่งการเรียนรู้ หมายถึง บุคคล และสื่อทางการศึกษา ที่จะเป็นประโยชน์แก่ผู้เรียน ในการค้นคว้าหาข้อมูลต่าง ๆ และช่วยให้ผู้เรียนบรรลุเป้าหมายทางการศึกษา

5. การเลือกเทคนิคและเทคนิคย่อยในการเรียน เทคนิคการเรียนการสอน หมายถึงวิธีการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ เพื่อประโยชน์ในการเรียนรู้ของผู้เรียน เช่น เทคนิคการบรรยาย การดูงาน การสาธิต เป็นต้น ส่วนเทคนิคย่อย หมายถึงเครื่องมือทางการศึกษาที่ใช้เพื่อให้เทคนิคมีประสิทธิภาพ เช่น การจดบันทึก การสังเกตกลุ่ม

Xiao and Carroll (2007 : 151A) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการส่งเสริมการเรียนรู้ตาม อรรถาศัยของชุมชนผ่านระบบเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ของโรงเรียน พบว่า การศึกษาตาม อรรถาศัยไม่ควรสอนให้ผู้เรียนรู้ทักษะการใช้พื้นฐานของคอมพิวเตอร์เท่านั้น แต่ยังคงส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาความสามารถ และทักษะในการเรียนรู้ตามอรรถาศัยเพื่อเป็นพื้นฐานในการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งนี้เพราะนักเรียนที่เติบโตขึ้นใน โลกดิจิทัล มีความสามารถพัฒนาการเรียนรู้โดยใช้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ได้มากกว่าครู ผลการวิจัย พบว่า ผู้เรียนสามารถออกแบบ โครงการงานต่างๆ ได้ระดับ ปานกลาง ผู้วิจัยได้เสนอแนะเกี่ยวกับการเรียนผ่านระบบเทคโนโลยี คอมพิวเตอร์เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตามอรรถาศัยว่าครูควรแสดงบทบาทสมมติ และการเป็นผู้ อำนวยความสะดวกแก่ผู้เรียน ในขณะที่โรงเรียนควรสร้าง โอกาส และสถานที่เพื่อให้นักเรียน ได้จัดทำโครงการที่เกี่ยวข้องกับชีวิต และการแก้ปัญหาในชีวิตจริง

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่า ยังไม่เคยมีผู้ศึกษาเกี่ยวกับการบริหารงานตามพันธกิจของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอรรถาศัยอำเภอ ซึ่งประกอบด้วย 4 พันธกิจ ได้แก่ การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานนอกระบบ การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต และการจัดการศึกษาตามอรรถาศัย ดังนั้น ประสิทธิภาพในการบริหารงานต่าง ๆ จะดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของ ผู้บริหารและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ซึ่งผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาเกี่ยวกับ การบริหารงานตามพันธกิจ ของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอรรถาศัยอำเภอ สังกัดสำนักงานส่งเสริม การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอรรถาศัยจังหวัด ผลการศึกษาจะทำให้ได้ข้อมูลที่เป็น แนวทางในการพัฒนาการบริหารงานให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลควบคู่กันไป

โดยเฉพาะการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อมุ่งหวังให้ผู้ที่ขาดโอกาส
พลาดโอกาส และผู้ที่ด้อยโอกาสทางการศึกษา สามารถพัฒนาตนเอง และพึ่งพาตนเองได้โดย
ใช้กระบวนการจัดการศึกษาที่บูรณาการเรียนรู้เข้ากับชีวิตได้สอดคล้องกับสภาพปัญหา และ
ความต้องการของประชาชน

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY